

**"Kuka vaan voi tykätä pinkistä, pukeutua mekkoon,
leikkiä robottia tai kiivetä puuhun"
Sukupuolisensitiivinen kasvatus päiväkodissa
varhaiskasvattajien kokemana**

Ella Lantela

Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma

Kevätlukukausi 2019

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Lantela, Ella. 2019. "Kuka vaan voi tykätä pinkistä, pukeutua mekkoon, leikkiä robottia tai kiivetä puuhun" Sukupuolisensitiivinen kasvatus päiväkodissa varhaiskasvattajien kokemana. Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 56 sivua.

Sukupuolisensitiivisyys on ajankohtainen aihe varhaiskasvatuksen ja koulutuksen kentällä. Laki ja varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat velvoittavat yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kasvatuksen toteuttamisessa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien käsityksiä ja kokemuksia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisesta päiväkodeissa. Lisäksi tarkasteltiin, miten tasa-arvoa edistävä työote näkyy päiväkodissa ja onko päiväkodin arjessa sukupuolittavia käytänteitä.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin sähköisen kyselylomakkeen välityksellä, johon vastasi yhteensä 47 varhaiskasvatuksen ammattilaista. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tulosten mukaan sukupuolisensitiivisyyden huomioiminen näkyi päiväkodin ympäristössä, lasten leikeissä ja kasvattajan toiminnassa. Kaikilla näillä alueilla näkyi myös sukupuolittavia käytäntöjä. Perinteisistä sukupuolirooleista poikkeavaa toimintaa pidettiin hyväksyttävänä. Haasteita koettiin toisten kasvattajien asenteissa ja sukupuolittavassa toiminnassa. Myös lasten vanhempien perinteisiä sukupuolikäsityksiä pidettiin ongelmallisena ja niiden koettiin rajoittavan lapsen toimintaa päiväkodissa.

Sukupuolisensitiivisyys on aihe, jota kasvattajat pitävät tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Tasa-arvon edistämiseksi kasvattajat korostavat lapsen yksilöllistä huomioimista sekä yhteistä keskustelua asenteista ja toimintatavoista. Jatkossa olisi syytä mahdollistaa lisäkoulutusta varhaiskasvattajille, koska kaikilla kasvattajilla ei ole vielä riittävästi tietoa aiheesta.

Hakusanat: sukupuolisensitiivisyys, sukupuoli, varhaiskasvatus, tasa-arvo

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	SUKUPUOLISENSITIIVISYYS VARHAISKASVATUKSESSA	7
	2.1 Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus.....	7
	2.2 Sukupuolisensitiivinen ympäristö	9
	2.3 Aikuisten rooli sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa.....	9
	2.4 Sukupuolisensitiivisyys ja leikki.....	11
3	SUKUPUOLEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ	13
	3.1 Sukupuolen moninaisuus	13
	3.2 Sukupuolisensitiivisyys	15
	3.3 Sukupuolineutraalius	16
	3.4 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	17
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET	18
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	19
	5.1 Tutkimuskohde ja lähestymistapa.....	19
	5.2 Tutkimukseen osallistujat.....	19
	5.3 Aineiston keruumenetelmänä laadullinen kysely	20
	5.4 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä.....	21
	5.5 Eettiset ratkaisut.....	23
6	TULOKSET	25
	6.1 Sukupuolisensitiivisyyden ilmeneminen varhaiskasvatuksessa.....	25
	6.1.1 Päiväkodin ympäristö.....	25
	6.1.2 Leikki.....	26
	6.1.3 Kasvattajan toiminta	30
	6.2 Kasvattajien kokemuksia ja käsityksiä sukupuolisensitiivisyyden toteutumisesta	35
	6.2.1 Sukupuolisensitiivisyys luonnollisena ja tärkeänä osana varhaiskasvatusta	35
	6.2.2 Sukupuolisensitiivisyys haasteena	37

7	POHDINTA.....	43
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	43
7.1.1	Sukupuolisensitiivisyyden näkyminen päiväkodissa	43
7.1.1	Varhaiskasvattajien kokemuksia ja käsityksiä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisesta	46
7.2	Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet	47
	LÄHTEET	50
	LIITTEET.....	53

1 JOHDANTO

Sukupuolisensitiivisyys on ajankohtainen aihe ja siitä on lähivuosina ollut hyvin paljon keskustelua. Nykyään puhutaan paljon sukupuolista, sukupuolisensitiivisyydestä ja sukupuolineutraaliudesta kouluissa ja varhaiskasvatuksessa. Mediassa ollaan huolissaan sukupuolten tasa-arvon toteutumisesta ja toisaalta myös sen viemistä liian pitkälle, sukupuolineutraaliuteen saakka. Perinteisiä sukupuolirooleja ja käsitystä kahdesta sukupuolesta kyseenalaistetaan yhä enemmän, minkä myötä yhteiskunnan asenteet lähestyvät vähitellen sukupuolisensitiivistä näkemystä.

Oman kokemukseni mukaan lapsilla on usein vahvat käsitykset sukupuolille tyypillisestä toiminnasta. Eräässä päiväkodissa musiikkihetkellä halukkaat lapset saivat pukea hameen päälle ja tanssia musiikin tahdissa. Tanssijoista kaikki olivat tyttöjä yhtä lukuun ottamatta. Pojan hame päällä tanssiminen herätti muissa pojissa naureskelua ja ihmetystä, mikä sai tanssivan pojan hämmentyneeksi. Ryhmän kasvattaja sai tilanteen hoidettua hienovaraisesti ja tuoden esille tanssivan pojan rohkeuden. Poika oli maahanmuuttajataustainen, joten hänellä ei ehkä ollut vielä käsitystä kulttuurille tyypillisistä sukupuolinormeista. Tässä tilanteessa kasvattaja osasi toimia sensitiivisesti, mutta ryhmän lapsille sukupuolinormeista poikkeava toiminta oli vierasta.

Lapset viettävät suurimman osan päivästään varhaiskasvatuksessa, missä he omaksuvat sukupuolirooleja vuorovaikutuksessa toisten lasten ja kasvattajien kanssa (Paumo 2012, 148). Päiväkodin kasvattajat ovat tärkeässä roolissa opettamassa lapsille tasa-arvoa ja osallistuvat lasten kasvattamiseen kodin lisäksi. Aikuisten tehtävänä on opettaa lapsille toisten kunnioitusta ja rikkoa sukupuolirooleja. Erityisen tärkeä on toimia itse esimerkillisesti sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä tilanteissa.

Tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteuttaminen on erityisen tärkeää. Jokainen lapsi pitäisi kohdata tasa-arvoisesti ilman sukupuolen herättämiä ennako-odotuksia lapsen luonteesta, kiinnostuksen kohteista tai taidoista (Vilkkä 2010, 114–115). Sukupuolittuneita käyttäytymismalleja pyritään rikkomaan ja

hyväksymään kaikki omana itsenään. Julkisuudessa puhutaan paljon myös sukupuoli neutraaliudesta, joka sekoitetaan usein sukupuolisensitiivisyyteen. Lumme kirjoittaa Vantaan Sanomien artikkelissa (20.10.2017) sukupuoli neutraaliudesta, vaikka tekstin sisältö kertoo varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesta sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta.

Sukupuolisensitiivisyys on kirjattu varhaiskasvatusta koskevaan lainsäädäntöön ja ohjaaviin asiakirjoihin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018), esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) ja varhaiskasvatusta laissa (540/2018, 3 §) velvoitetaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä sekä varhaiskasvatuksen sukupuoli sensitiivistä otetta. Näiden myötä sukupuoli sensitiivisyys tulee näkyä myös kuntien varhaiskasvatussuunnitelmissa. Asiakirjat ovat velvoittavia, joten kaikki varhaiskasvatustyöyksiköt valtakunnallisesti sitoutuvat pohtimaan työssään asioita sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Sukupuolten huomioiminen on tullut keskeisemmäksi osaksi varhaiskasvatusta.

Tutkimuksen avulla haluan selvittää varhaiskasvattajien käsityksiä ja kokemuksia sukupuoli sensitiivisyyden toteutumisesta päiväkodissa. Kiinnostavaa on tietää, miten kasvattajat kokevat sukupuoli sensitiivisen kasvatuksen ja miten sukupuolten tasa-arvon edistäminen näkyy päiväkodissa. Sukupuolisensitiivinen kasvatus liittyy vahvasti aikuisten toimintaan, minkä vuoksi kerään tietoa päiväkodin kasvattajilta. Kysymällä ajatuksia kasvattajilta haluan saada tietoa päiväkotien käytännöistä ja konkreettisista toimintatavoista, joita kasvattajat käyttävät päiväkodissa sukupuoli sensitiivisen kasvatuksen edistämiseksi. Näin voidaan myös tiedostaa kehittämistä vaativia asioita, joita muuttamalla voidaan saada sukupuoli sensitiivinen kasvatusote vahvistumaan mahdollisimman hyvin. Kyselyyn vastaamalla kasvattajat heräävät pohtimaan omia käytäntöjään ja toimintaansa sukupuoli sensitiivisyyden näkökulmasta. Tiedostamalla sukupuoli sensitiivisyyden osaksi työtä, voimme kehittää varhaiskasvatusta eteenpäin ja toteuttaa laadukkaampaa ja tasa-arvoisempaa varhaiskasvatusta lapsille. Sukupuolistereotyyppisiin ja epätasa-arvoisiin käytäntöihin puuttuminen jo varhaisessa vaiheessa auttaa meitä lähestymään vähitellen kohti yhdenvertaista yhteiskuntaa.

2 SUKUPUOLISENSITIIVISYYS VARHAISKASVATUKSESSA

2.1 Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus

Viime vuosina aihe on ollut enemmän esillä Suomessa ja siitä on tehty lukuisia opinnäytetöitä, pro gradu -tutkielmia ja kandidaatin tutkielmia sekä muutamia väitöskirjatutkimuksia. Kansainvälisesti aihetta on tutkittu muun muassa sukupuolittavien käytänteiden näkökulmasta. Aiheeseen liittyen on toteutettu myös pidempikestoisia hankkeita.

Naisasialiiton Unioni on toteuttanut opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa – tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hanketta vuodesta 2010 alkaen, ja hankkeen uusin kausi alkoi syksyllä 2018. Hankkeen tavoitteena on edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa suomenkielisissä päiväkodeissa ja tarjota uusia työkaluja lasten tasa-arvoiseen huomiointiin. (Naisasialiitto Unioni 2017.) Hankkeen myötä on kehitetty Tasa-arvoinen varhaiskasvatus -nettisivusto (<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/>), jossa on paljon tietoa ja käytännön vinkkejä kasvattajille varhaiskasvatustyöhön sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamiseksi esimerkiksi leikin ohjauksessa ja vanhempien kohtaamisessa. Hanke tarjoaa myös maksutonta täydennyskoulutusta kasvattajille sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta. (Naisasialiitto Unioni 2017.)

Sukupuolisensitiivisyys on ajankohtainen aihe niin varhaiskasvatuksessa kuin myös koulumaailmassakin. Niemelä (2018) tutki pro gradu -tutkielmassaan peruskoulun opettajien sukupuolikäsityksiä ja sukupuoleen kohdistuvaa pedagogista ajattelua. Tulosten mukaan opettajat ovat jo lähestyneet sukupuolitietoisempaa ja tasa-arvoisempaa ajattelua kasvatustyössään. Kuitenkin osalla asenteet ja käsitykset olivat vielä kaukana asetetuista tavoitteista. Opettajilla ilmeni sukupuolinormatiivista ajattelua, jota perusteltiin ajatuksella luonnollisesta ja normaalista sukupuolijaosta. (Niemelä 2018, 63.) Toisaalta peruskoulun opettajat käsittivät sukupuolisuuden koulussa sekä kaksijakoisena että moninaisena

(Niemelä 2018, 75). Ei ole olemassa vain tyttöjä ja poikia, vaan sukupuoli voi ilmetä hyvin erilaisilla tavoilla (Huuska & Karvinen 2012, 33).

Aiheeseen liittyviä tutkimuksia on tehty jonkin verran myös varhaiskasvatuksessa. Värtö (2000) tutkii väitöskirjassaan tasa-arvon huomioimista päiväkodissa maskuliinisuuden näkökulmasta. Ylitapio-Mäntylä (2009) tutkii lastentarhanopettajien muisteluja sukupuolesta ja vallasta varhaiskasvatuksen arjessa narratiivien avulla. Tulosten mukaan lastentarhanopettajien toiminta päiväkotiyhteisöissä sisältää sukupuolistavia käytäntöjä, mikä tuo rajoitteita lasten ja aikuisten toimintaan päiväkodissa. (Ylitapio-Mäntylä 2009, 3.) Emilson, Folkesson & Lindberg (2016, 236) ovat saaneet samansuuntaisia tuloksia, joiden mukaan ruotsalaisessa esiopetuksessa ilmenee vielä puutteita kasvattajien välisestä yhteisymmärryksestä sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä tilanteissa. Myös Alasaari (2013, 75) havaitsi sukupuolittuneita käytäntöjä päiväkodissa, vaikka tavoitteet olivat päinvastaiset. Kasvattajat kannustivat huomaamattaan lapsia stereotyyppisiin sukupuolirooleihin leikin ohjaamisessa ja tilojen jakamisella.

Vaikka sukupuolisensitiivisyyden toteutumisessa vaikuttaa olevan vielä puutteita, kasvattajat kuitenkin näyttävät pyrkivän tasa-arvoisempaan kasvatukseen. Tutkimuksen mukaan kasvattajat ottavat huomioon lasten omia näkökulmia, pyrkivät purkamaan stereotypioita ja rikkomaan tarkkoja sukupuolirooleja (Emilson, Folkesson & Lindberg 2016, 236). Sukupuolirooleja voidaan rikkoa huomioimalla niiden ilmeneminen päiväkodissa. Lasten sukupuolirooleihin ja -stereotypioihin kohdistuviin asenteisiin on puututtu tietoisesti Kimin (2016) tutkimuksessa. Erään texasilaisen päiväkodin arkeen lisättiin sukupuoliteemoja käsitteleviä lastenkirjoja helpottamaan kaksikielisten 5-vuotiaiden keskusteluja sukupuoliteemoista. Kirjojen avulla sukupuolikysymysten käsittely lasten kanssa helpottui ja lapset saivat mahdollisuuksia pohtia sukupuolirooleja ja kehittää kriittisiä näkökulmia niistä. Kirjat auttoivat myös kehittämään sukupuolten välistä tasa-arvoa ja tutkia aiempaa laajemmin sukupuolia. (Kim 2016, 253.)

2.2 Sukupuolisensitiivinen ympäristö

Päiväkodin fyysisellä ympäristöllä on vaikutusta lasten sukupuolikäsitysten muodostumiseen ja leikkivalintoihin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 33) mukaan oppimisympäristöt suunnitellaan vahvistamaan lasten yhdenvertaisuutta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa. Hyvin suunniteltu päiväkotiympäristö voi rohkaista lapsia rikkomaan perinteisiä sukupuolistereotyyppiä.

Norjassa päiväkodeissa tehty tapaustutkimus selvitti päiväkodin fyysisen ympäristön vaikutuksia lasten leikkitapoihin. Tulokset osoittivat, että sukupuoli näkyy fyysisissä ympäristöissä ja lasten leikkikäytännöt liittyvät sukupuoleen. Tilat antavat merkkejä siitä, mitä siellä pitäisi leikkiä ja millaiset lelut ovat käytettävissä, mikä symboloi samalla sukupuolta. Tytöt ja pojat leikkivät eri alueilla ja huoneissa. (Børve & Børve 2017, 1077–1078.) Fyysisellä ympäristöllä on siis vaikutusta lasten leikkikäytäntöihin, minkä vuoksi on tärkeää pohtia sukupuolen merkityksiä ja sisäympäristön rakentamista, jotta voidaan edistää sukupuolisensitiivisyyttä varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus kasvuympäristöön, jossa hänen sukupuolensa kehitystä tuetaan (Vilka 2010, 141).

2.3 Aikuisten rooli sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa

Sukupuolinormit opitaan ja rakennetaan yhteisöissä vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa (Paechter 2007, 152). Sukupuolinormit voivat olla joko lasten tai aikuisten asettamia. Lapsi ei luonnostaan oletta tiettyjen leikkien, värien tai lelujen olevan tarkoitettu vain tietyille sukupuolelle. Rajoittuneet sukupuolittuneet käsitykset kumpuavat usein vanhemmilta, toisilta lapsilta ja lähiympäristöstä. Omat elämänkokemukset sukupuolten kohtaamisesta voi siirtyä myös seuraavalle sukupolvelle ja työhön varhaiskasvattajana (Ylitapio-Mäntylä 2017, 277). Kasvattajan on hyvä tiedostaa omat kokemukset ja käsitykset sukupuolten kohtaamisesta ja pohtia niiden oikeudenmukaisuutta ja sensitiivisyyttä.

Kasvattajat suhtautuvat usein eri tavoilla tyttöjen ja poikien toimintaan ja asettavat heille erilaisia käyttäytymisen odotuksia (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 71). Aikuiset usein tuottavat sukupuolistavia käytäntöjä arjessa, joita lapset pyrkivät rikkomaan omalla toiminnallaan (Ylitapio-Mäntylä 2017, 281). Aikuisen tapa kannustaa lasta tietynlaiseen toimintaan vaikuttaa lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymiseen. Sukupuolirooleihin ohjaaminen rajoittaa lasten todellisia mahdollisuuksia itseilmaisuuksiin ja kykyjen harjoittamiseen. (Paumo 2012, 141.)

Aikuisella on suuri valta lapsen sukupuolikäsityksiin ja niitä seuraaviin leikkivalintoihin. Kasvattajan suhtautumistapa lapsen leikkiin voi tuhota tai edistää lapsen luovaa sukupuoliajattelua (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 79). Esimerkiksi kasvattajan pienikin negatiivissävytteinen ilme tai kommentti pojan nukkeleikistä voi vaikuttaa lapsen tuleviin leikkivalintoihin. Lapsena opituilla sukupuolistereotyypisillä ajattelumalleilla on vaikutusta lapsen harrastusvalintoihin ja tulevaisuudessa myös koulutus- ja ammattivalintoihin (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 23). Sukupuolittuneisiin ammattivalintoihin voitaisiin vaikuttaa ministeriöiden asiakirjojen mukaan lisäämällä sukupuolisensitiivisyyttä varhaiskasvatukseen (Paumo 2012, 141).

Kasvattajat toimivat omien sukupuolittuneiden odotusten mukaisesti (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 71). Heidän tulee tiedostaa omat mahdolliset stereotyyppiset sukupuoliodotukset ja kyseenalaistaa niitä, jotta he voivat omaksua sukupuolisensitiivisen kasvatusasenteen (Paumo 2012, 148). Sukupuolittuneiden toimintatapojen havaitseminen voi olla arjen keskellä vaikeaa mm. resurssipulan vuoksi. (Alasaari 2013, 75–76.) Työn tekeminen rutiininomaisesti ja tarkan päivärhythmin säilyminen voi altistaa henkilöstön toimimaan tuttujen ja perinteisten toimintatapojen mukaan (Paumo 2012, 147).

Kasvattajien omat sukupuolikäsitykset vaikuttavat heidän arvoihinsa, jotka kohdistuvat sukupuoleen. Aikuisen arvot näkyvät heidän vuorovaikutuksensa lasten kanssa, jotka puolestaan saattavat vaikuttaa lasten tapaan ilmaista sukupuolia. (Emilson, Folkesson & Lindberg 2016, 236.) Vanhemmat ovat pääasiassa vastuussa lasten sukupuolikäsitysten rakentumisesta, koska vanhemmat määrittelevät lasten sukupuoleen perustuvan käyttäytymisen jo ennen kuin he

tulevat päiväkotiin. Tällöin varhaiskasvattajan on vaikeampi vaikuttaa lapsen jo kotona luotuihin käsityksiin sukupuolesta. (Wingrave 2016, 17.)

Kasvattajan tehtävä on huomioida lasten yksilöllisyys kaikessa toiminnassa. Kasvattajan täytyy huomioida, ettei omalla puheellaan ja toiminnallaan estä sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista. Kasvattajan tulee tarjota lapsille monipuolisesti erilaisia kokemuksia ja mahdollisuuksia välttämällä lasten, tilojen, leikkien tai lelujen jakamista sukupuolen mukaan (Ylitapio-Mäntylä 2012d, 179). Kasvattajan puhe on olennainen osa varhaiskasvatuksen arkea, minkä vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota, millaisia odotuksia ja rajoituksia sillä voidaan välittää lapsille (Teräs 2012, 117). Kun kasvattaja tiedostaa sukupuoleen liittyviä asioita, hän voi helpommin huomioida vuorovaikutuksessaan sukupuolittuneiden puheiden välttämisen, kuten kehujen ja motivoinnin kohdentaminen vain toisille. Tietoisella sukupuolisensitiivisyyttä tukevalla kielenkäytöllä voidaan purkaa vallitsevia stereotyyppioita. (Teräs 2012, 119.) Lapsella on oikeus pohtia sukupuoleen liittyviä kysymyksiä ja esittää omia näkemyksiään sukupuolestaan. Lapsen näkemykset huomioidaan lapsen iän ja kehitystason mukaisesti ja aikuisen tukee lasta näissä pohdinnoissa. (Vilka 2010, 141.)

Aikuinen havainnoi jatkuvasti lasten leikkejä ja sukupuolittuneita käytäntöjä. Osallistumalla myös itse lasten leikkeihin, kasvattajan voi helpommin huomata lasten sukupuolikäsityksiä ja avartaa niitä tarpeen mukaan. Sukupuolisensitiivinen pedagogiikka nähdään eri piiloisten tekijöiden, kuten leikkien, mainoskuvastojen ja kasvatuskäytäntöjen arvioimisena tasa-arvon näkökulmasta (Ylitapio-Mäntylä 2012d, 185–186).

2.4 Sukupuolisensitiivisyys ja leikki

Lähipiirin lasten ja aikuisten vaikutuksen lisäksi lelut ja leikit tuottavat sukupuolieroja (Ylitapio-Mäntylä 2017, 283). Leikki on lapselle luonnollinen tapa toimia ja oppia uusia asioita. Päiväkotien toimintakulttuuri jakautuu usein tyttöjen ja poikien leikkeihin. Pienillä lapsilla on vielä tyypillistä kaikenlaiset leikit ja puheutuminen, mutta iän myötä sukupuoli rajoittaa enemmän leikkimistä.

(Ylitapio-Mäntylä 2012b, 73.) Noin 4–5-vuotiaina lapset alkavat valita tiettyjä sukupuolen mukaan erotettuja leikkejä ja leluja ja mieluummin oman sukupuolensa leikkikavereita, mikä voidaan selittää biologisella, kognitiivisella ja sosiaalisella oppimisteorioilla (Sumaroka & Bornstein 2008, 553).

Kasvattajan tapa ohjata lasten leikkiä voi erota sukupuolen mukaisesti. Poikia ohjataan usein leikkimään suuriin tiloihin kauas aikuisista ja tyttöjä rauhallisiin leikkeihin (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 77–78). Kun leikkejä määritellään tyttöjen ja poikien leikeiksi, korostetaan samalla niiden toiminnallisuuden eroja (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 78).

Mainonnalla on vaikutusta lasten käsityksiin sukupuolelle tyypillisistä käytännöistä. Lapsille suunnatuissa mainoksissa voidaan havaita, että lelut on suunnattu joko tytöille tai pojille. Stereotyyppisiä sukupuolimalleja näyttäytyy usein lelukuvastoissa, joiden kuvissa tytöt leikkivät nukeilla, kun taas pojille suunnataan usein fyysistä aktiivisuutta lisääviä leluja. Kaupoissa lelut ja vaatteet on jaettu usein erilleen tyttöjen ja poikien hyllyihin. (Paechter 2007, 66.) Kun lelut, leikit, vaatteet ja värit tuotetaan kuuluvaksi tytöille tai pojille, myös kasvattajat ja lapset alkavat määritellä tytöille ja pojille kuuluvia leikkejä ja leluja (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 71). Lapset kokevat tarvetta identifioitua joko tytön tai pojan sukupuoleen esimerkiksi vaatteiden tai leikkien kautta (Paju 2013, 119).

3 SUKUPUOLEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ

3.1 Sukupuolen moninaisuus

Sukupuoli voidaan määritellä monesta eri näkökulmasta. Määrittelyssä on tärkeä huomioida sukupuolen biologisen näkökulman lisäksi myös sosiaalinen ja kulttuurinen puoli (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 21).

Lapsen sukupuoli määräytyy biologisesti hänen syntyessä. Biologinen määrittely on vallinnut 1970-luvulle saakka, minkä jälkeen sukupuoli on tiedostettu yhä enemmän myös sosiaalisena, kulttuurisena ja psykologisena käsitteenä (Ylitapio-Mäntylä 2009, 70). Biologinen sukupuoli määrittyy henkilön biologisista ominaisuuksista, kun taas sosiaalinen sukupuoli on yhteiskunnallinen käsite, joka tarkoittaa koettua sukupuoli-identiteettiä tai sukupuoliroolia (Horelli & Saari 2002, 51). Sosiaalinen sukupuoli ei ole yhtä pysyvä kuin biologinen sukupuoli, vaan se voi muuttua ajan myötä. Sosiaalinen sukupuoli ei ole riippuvainen biologisesta sukupuolesta. (Butler 2008, 54–55.) Ne eivät ole toisiaan poissulkevia vaan ilmenevät samanaikaisesti toisiinsa limittyen. Biologinen sukupuolen ajattelutapa on edelleen vallitseva varhaiskasvatuksessa (Robinson & Díaz 2006, 131). Sukupuoli määräytyy lapsen toiminnassa ja hänen itse kokemanaan. Lapsen omaa kokemusta sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan on tärkeä kunnioittaa. Intersektionaalisuus on ymmärrystä yksilön elämään vaikuttavista erontekijöistä, joista sukupuoli on yksi (Ylitapio-Mäntylä 2017, 277). Sukupuoli määrittää toimintaa varhaiskasvatuksessa, vaikka kasvattaja ei sitä itse helposti tiedostakaan.

Pieni lapsi ei vielä ilmaise itseään sukupuolen määrittelemällä tavalla. Aikuiset voivat tulkita ja ohjata jo pienen lapsen toimintaa kohti maskuliinisia tai feminiinisiä normeja. Esimerkiksi poikavauvan vahva temperamentti ja aktiivisuus voidaan tulkita maskuliiniseksi toiminnaksi, vaikka se ei ole sidoksissa sukupuoleen. (Paechter 2007, 42–43.) Lapsen sukupuoli-identiteetti alkaa syntyä 2–4 vuoden ikäisenä, jolloin hän tiedostaa oman sukupuolensa (Huuska &

Karvinen 2012, 35). Lapsen käsitys olla poika tai tyttö opitaan ja rakennetaan maskuliinisuuden ja feminiinisuuden käytäntöjä ilmentävissä yhteisöissä (Paechter 2007, 152). Pieni lapsi ei ole tietoinen sukupuolten välisistä eroista ja stereotyyppioista ennen kuin aikuinen tekee niitä näkyväksi omalla toiminnallaan ja puheellaan (Robinson & Díaz 2006, 134).

Sukupuoli-identiteetti on jokaisen ihmisen oma kokemus omasta sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan (Seta 2018). Maskuliinisen ja feminiinisen identiteetin kehittyminen voidaan käsittää kognitiivisena prosessina. Lasten ymmärrys itsestään poikana tai tyttöinä on merkittävä tekijä poikien ja tyttöjen käyttäytymisen erojen välillä. (Paechter 2007, 2.) Lapsen sukupuoli-identiteetin kehitys tai sukupuolen ilmaisemisen tapa voi poiketa normaalina pidetystä. Lapsella on sukupuoliristiriita, jos hänen itselleen kokema sukupuoli ei vastaa häneltä odotettua tai hänen biologisesti määriteltyä sukupuoltansa. Sukupuoliristiriidan äärimuoto on transsukupuolisuus. (Huuska & Karvinen 2012, 33–35.) Biologisen sukupuolen moninaisuus voi ilmetä esimerkiksi intersukupuolisuutena. Intersukupuolisen ihmisen biologinen sukupuoli on kehittynyt yksilölliseen suuntaan ja hänellä on sekä miehen että naisen kehollisia piirteitä (Huuska & Karvinen 2012, 34).

Biologisen määritelmän mukaiset käsitykset sukupuolesta ovat vallitsevia heteronormatiivisessa näkemyksessä. Heteronormatiivisuus tarkoittaa yhteiskunnassamme ja kulttuurissamme vallitsevaa käsitystä kahdesta sukupuolesta, naisesta ja miehestä. Ihmisten tulisi käyttäytyä naisille ja miehille tyypillisellä tavalla. Vallitsevan normin mukaan sukupuolet ovat muuttumattomat ja toisilleen vastakohtia. Sukupuoli määritellään anatomisten ja biologisten piirteiden sekä ulkoisen olemuksen mukaan. (Naisasialiitto unioni 2017.) Heteronormatiivisessa ajattelussa heteroseksuaalisuutta pidetään muita suuntautumisia toivotumpana, luonnollisempana ja parempana (Seta 2018). Yhteisöjen luomaa sukupuolijärjestelmää ylläpidetään tuottamalla sukupuolen mukaisia jakoja ja rooleja (Ylitapio-Mäntylä 2012, 23).

3.2 Sukupuolisensitiivisyys

Sukupuolisensitiivisyys on taitoa tarkastella sukupuolta biologisen määrittelyn lisäksi myös sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 26). Siihen liittyy eri sukupuoliin kulttuurisesti ja sosiaalisesti liitettyjen oletusten, ennakkoluulojen ja käsitysten tunnistaminen arjen toiminnassa ja puhetavoissa (Naisialiitto unioni 2017). Sukupuolien moninaisuuden huomioiminen on osa sukupuolisensitiivistä kasvatusta ja tasa-arvoajattelua (Huuska & Karvinen 2012, 34). Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan kaikilla lapsilla on samanlaiset oikeudet ilman sukupuoleen perustuvaa erottelua (Lapsen oikeuksien sopimus, 2. artikla). Oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus luovat arvopohjan varhaiskasvatukselle (Ylitapio-Mäntylä 2017, 278).

Sukupuolisensitiivisyys on sukupuolinäkökulman huomioimista sekä kykyä tunnistaa naisten ja miesten välinen erilaisuus (Horelli & Saari 2002, 54). Lapsen sukupuolen tietoinen huomiointi mahdollistaa kasvattajan tasa-arvoisen suhtautumisen lapsiin. Kasvattajan täytyy olla tietoinen siitä, miten sukupuoliin liitetyt oletukset ja odotukset voivat vaikuttaa stereotyyppisenä suhtautumisena lasten käyttäytymiseen. On tärkeää huomata sukupuolierot, jotta mahdollistetaan sukupuolistereotyyppien tiedostaminen ja sitä kautta myös niiden kyseenalaistaminen ja rikkominen. (Leinonen 2005, 103.) Sukupuolisensitiivisyys ohjauksessa merkitsee erityisesti tiedostavaa ja oivaltavaa ajattelua (Hynninen & Juutilainen 2006, 5).

Kasvattajan tulee ymmärtää sukupuoliroolit ajassa muuttuvina ja muutettavina asioina, sekä tiedostaa stereotyyppisten sukupuolikäsitysten vaikutukset myös yhteiskuntatasolla. Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa on tärkeä ymmärtää, että lapsen persoona on paljon muutakin kuin hänelle syntymässä määritelty sukupuoli. (Naisialiitto unioni 2017.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) velvoittaa sukupuolisensitiivisyyden huomioimista varhaiskasvatuksessa. Kasvattajat rohkaisevat lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita tai odotettuja sukupuolirooleja. Lasten eriarvoiseen kohteluun tai sukupuolittamiseen puututaan hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Lapsen identiteetin kehitystä ja itsetuntoa

tuetaan myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 30–31.) Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tärkeä rooli sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Jokainen lapsi kohdataan samanarvoisena ja hyväksytään omana itsenään ilman sukupuolen määrittäviä odotuksia (Vilkkä 2010, 86). Kaikkien haaveita, toiveita, leikkejä ja ajatuksia kunnioitetaan.

Sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa kasvattajat kannustavat lapsia rikokomaan sukupuolistereotypioita ja työskentelemään yhdenvertaisuuden puolesta. He myös pyrkivät ottamaan huomioon lapsen omat näkökulmat ja vaikuttamaan siihen, että osallistuminen ei ole sukupuoleen perustuvaa. (Emilson, Folkesson & Lindberg 2016, 236.) Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tavoitteena on kasvattaa lapsista itsenäisiä ja toisista välittäviä ihmisiä. Kaikilla on mahdollisuus osoittaa tunteitaan sekä itkulla että naurulla. (Ylitapio-Mäntylä 2012d, 184.)

3.3 Sukupuolineutraalius

Sukupuolisensitiivisyys sekoitetaan helposti sukupuolineutraaliuteen, vaikka ne ovat kaksi toisistaan eroavaa käsitettä. Sukupuolisensitiivinen kasvatusta pyrkii huomioimaan lapsen sukupuolen tietoisesti, kun taas sukupuolineutraalius tarkoittaa sukupuolen huomiotta jättämistä. Tällöin sukupuolia ei tuoda esille missään toiminnassa. (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 25.) Tytöt ja pojat nähdään sukupuoleettomina yksilöinä ja toimitaan niin, ettei sukupuolta ja sen eri merkityksiä oteta huomioon ollenkaan (Leinonen 2005, 103; Seta 2018). Neutraali ajattelu sukupuolista johtaa siihen, että kaikkia kohdellaan samalla tavalla, mikä estää näkemästä lasten välisiä eroja. Neutraali suhtautuminen sukupuoleen ei välttämättä edistä tasa-arvoa ja yksilöllistä huomioimista, koska se voi estää huomaamasta sukupuolittuneet käytännöt ja sukupuolirooleihin liitettyjen käsitysten vaikutus toimintaan. (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 25.) Kaikkia lapsia ei kuitenkaan voi kohdata samalla tavalla, koska kaikilla on yksilölliset tarpeensa. Sukupuolineutraalius voi luoda mielikuvan sukupuoleettomuudesta tai sukupuolen neutraaliksi tekemisestä. (Naisasialiitto unioni 2017.)

3.4 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Seta (2018) määrittelee tasa-arvon kaikkien ihmisten yhtäläisenä arvona yksilöinä. Suomessa tasa-arvolla tarkoitetaan yleisesti sukupuolten välistä tasa-arvoa. (Seta 2018.) Tasa-arvolain (8.8.1986/609) tarkoituksena on edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa ja estää sukupuoleen liittyvää syrjintää. Kaikilla on samat mahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet riippumatta sukupuolesta. Oppilaitoksissa koulutuksen järjestäjällä on vastuu tasa-arvosuunnitelman laatimisesta yhteistyössä henkilöstön ja lasten kanssa. Suunnitelman laatiminen koskee koulujen lisäksi myös esiopetusta. (Tasa-arvolaki 8.8.1986/609.) Kaikki voivat kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolen määritteleviä rajoituksia. Erilaiset käyttäytymistavat, pyrkimykset ja tarpeet ovat samassa asemassa ja yhtä arvostettuja sekä miehillä että naisilla (Horelli & Saari 2002, 50.)

Sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun liittyvä syrjintä on kielletty lailla. Laki sisältää velvoitteen myös ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. (Tasa-arvolaki 8.8.1986/609, 1 §, 6 c §.) Yhdenvertaisuus on kaikkia ihmisiä koskeva perusoikeus, jonka mukaan kaikki ovat samanarvoisia riippumatta henkilön sukupuolesta, iästä, alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta ja vakaumuksesta, mielipiteestään, poliittisesta toiminnasta, perhesuhteista, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä (Seta 2018). Varhaiskasvatustilain (540/2018, 3 §) mukaan yhtenä varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014, 6 §) mainitaan koulutuksen järjestäjän velvollisuus arvioida yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassa ja edistää yhdenvertaisuutta ryhtymällä tarvittaessa toimenpiteisiin edistääkseen yhdenvertaisuuden toteutumista.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa varhaiskasvatuksessa työskentelevien kasvattajien käsityksistä sukupuolisensitiivistä kasvatusta kohtaan. Lisäksi tarkoituksena on selvittää, miten sukupuolisensitiivinen kasvatusote näkyy lapsiryhmässä ja näyttäytyykö päiväkodeissa sukupuolittuneita käytänteitä.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavanlaiset:

1. Miten sukupuolisensitiivisyys näkyy päiväkodissa?
2. Millaisia kokemuksia ja käsityksiä varhaiskasvattajilla on sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisesta?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuskohde ja lähestymistapa

Tutkimukseni lähestymistapa on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Sen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja kohteen tutkiminen kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 161). Laadullisessa tutkimuksessa kuvataan ilmiötä, pyritään ymmärtämään jotain toimintaa tai tulkitaan jotain ilmiötä teoreettisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Tässä tutkimuksessa tutkin sukupuolisensitiivisyyden ilmiötä varhaiskasvattajien näkökulmasta. Tutkimukseni on empiirinen, koska se tutkii ihmisten käsityksiä ja kokemuksia sukupuolisensitiivisyydestä.

Tutkimuksen menetelmällinen lähestymistapa on fenomenologia. Toinen tutkimuskysymys tutkii kasvattajien kokemuksia sukupuolisensitiivisyyden toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa, mikä on tyypillistä fenomenologiselle tutkimukselle. Fenomenologinen tutkimus korostaa kokemuksia, jota rakentuvat merkitysten mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34). Fenomenologisen tutkimuksen kohde on ihmisten elämismailma ja se tutkii ihmisen tai ryhmän elämäkokemuksia ja merkityksiä jostain ilmiöstä (Patton 2002, 482). Tutkimuksessani on myös fenomenografisen tutkimuksen piirteitä, koska tutkin myös ihmisten käsityksiä sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta.

5.2 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistujat ovat varhaiskasvatuksen ammattilaisia erilaisilla koulustaustoilla. Lähes kaikki vastaajat ovat varhaiskasvatuksen opettajia tai varhaiskasvatuksen lastenhoitajia. Kysely jaettiin netin välityksellä Facebook-ryhmässä, joissa on varhaiskasvattajia ympäri Suomen. Näin sain vastauksia helposti eri paikkakunnilla työskenteleviltä henkilöiltä. Tutkimusaineisto koostuu 47 henkilön vastauksista sähköiseen kyselylomakkeeseen. Vastaajat olivat iältään 22–62-vuotiaita. Vastaajat ovat kaikki Facebookin käyttäjiä, mikä voi vaikuttaa vastaajien ikäjakaumaan painottumalla nuorempiin kasvattajiin. Oletettavasti

Facebookin kautta jaettuun nettikyselyyn vastaa enemmän nuoria kasvattajia, mutta nykyään yhä vanhemmatkin ihmiset käyttävät Facebookia ja sainkin vastauksia kaiken ikäisiltä varhaiskasvattajilta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen kohdejoukon valinta ei tarvitse olla satunnaista vaan harkittua ja tarkoitukseen sopivaa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86). Valitsin tutkimuksen kohdejoukoksi varhaiskasvatuksessa työskentelevät kasvattajat. Aihe koskettaa kaikkia varhaiskasvattajia, koska tasa-arvoon pyrkivä kasvatusta on kaikkien toteutettavissa.

5.3 Aineiston keruumenetelmänä laadullinen kysely

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi sähköisen kyselyn, koska sen avulla tavoitetaan helposti paljon vastaajia. Kyselytutkimuksella voidaan saada laaja tutkimusaineisto ja siinä voidaan kysyä useita asioita (Hirsjärvi ym. 2012, 195). Haastattelu olisi ollut toinen aineistonkeruuvaihtoehto, koska silloin voidaan samalla myös havainnoida haastateltavaa ja kysyä lisäkysymyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Kyselyn avulla saadaan kuitenkin riittävästi tietoa aiheesta ja oikeanlaisella kysymyksenasettelulla vältytään väärinymmärryksiltä. Kyselytutkimuksessa vastaaja saa rauhassa pohtia vastauksiaan ja vastaa ehkä rehellisemmin, kun hänen ei tarvitse miettiä haastattelijan reaktioita tai yrittää miellyttää haastattelijaa vastauksillaan. Kyselyn etuna on se, että se ei vie aikaa ja rahaa kuten haastattelu (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74). Kyselyn käyttö säästää aikaa, kun kohdejoukkoa ei tarvitse tavata kasvokkain ja aikaa ei kulu haastattelujen järjestämiseen. Tällöin on enemmän aikaa perehtyä tulosten analysointiin ja pohdintaan.

Kyselylomake jaettiin varhaiskasvattajille suunnattuun Facebook-ryhmään maaliskuussa 2019. Kysely toteutettiin Webropol-kyselytyökalulla. Kerroin tutkimuksestani Facebookissa varhaiskasvattajien ryhmässä ja pyysin heitä vastaamaan kyselyyn kyselylinkin avulla. Kyselyn alkuun kerroin tutkimuksen aiheesta ja tarkoituksesta sekä eettisistä ratkaisuista. Lähettämällä kyselylomakkeen henkilö antoi luvan vastausten käyttämiseen tutkimuksessa. Laadullisessa

tutkimuksessa ei ole sääntöjä tutkittavien määrästä, vaan se määräytyy tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti (Patton 2002, 244).

Kyselyn jakaminen Facebookissa mahdollistaa vastausten saamisen nopeasti ja koko Suomen alueelta. Kysely ei saa olla liian pitkä, koska se saattaisi karsia osan vastaajista pois. Kun kysymyksiä on vain vähän, vastaukset ovat oletettavasti monipuolisempia. Kyselyssä on kysymyksiä vastaajan taustatiedoista (koulutustausta, lapsiryhmän ikäjakauma) sekä kahdeksan avointa kysymystä aiheesta. Ensimmäiset kysymykset olivat yleisimmän tason kysymyksiä mm. sukupuoli-sensitiivisyyden käsitteen pohtimista ja etenivät loppua kohden konkreettisemmiksi oman lapsiryhmän tasolle. Avoimet kysymykset ovat hyviä laadullisessa tutkimuksessa, koska silloin tutkijan ennakko-oletukset eivät näy valmiissa vastausvaihtoehdoissa (Patton 2002, 21).

Aineiston kerääminen kyselyllä tuo tutkimukseen myös interventioluonteen, vaikka varsinaisesta interventiosta ei ole kysymys tässä tutkimuksessa. Vastaamalla kyselyyn, tutkittava herää pohtimaan omia käsityksiään tutkittavaa ilmiötä kohtaan. Vastaaja tiedostaa ilmiön olemassaolon ja omat käsityksensä, mikä saattaa vaikuttaa hänen toimintaansa myös omassa työssään.

5.4 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Valitsin tutkimusaineiston analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin. Sisällönanalyysiä voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen muodoissa joko yksittäisenä metodina tai väljänä teoreettisena kehyksenä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysillä pyritään tuomaan tutkittava ilmiö tiivistettyyn ja yleiseen muotoon (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103). Tässä tutkimuksessa tuon esille sukupuoli-sensitiivisyyden ilmiön ja varhaiskasvatuksen opettajien suhtautumisen siihen.

Käytän tutkimuksessani aineistolähtöistä analyysia, koska siinä tutkimusaineistosta luodaan teoreettinen kokonaisuus ja analyysiyksiköt valitaan tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95). Analyysissa on myös piirteitä teoriaohjaavasta analyysista, koska sen taustalla on teoriaa

tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96). Pysin kuitenkin siihen, ettei teoria vaikuta analyysiprosessiin tai lopputulokseen.

Valitsin aineistolähtöisen analyysin, koska en käytä analyysiyksiköiden luokittelussa aiempaa teoriaa tai jaottelua vaan valitsen luokitteluperiaatteet itse vasta sitten, kun olen käynyt kyselylomakkeiden vastaukset läpi. Avoimissa kysymyksissä vastaajat saivat esimerkiksi kuvailla vapaasti käsityksiään sukupuolisensitiivisyyden käsitteestä. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa käytetään usein päättelyn logiikkaa, joten se nimitetään usein induktiiviseksi analyysiksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96). Analyysini tässä tutkimuksessa on induktiivinen, koska se etenee yksittäisestä havainnosta yleiseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95). Kygnäsin ja Vanhasen (1999) mukaan sisällönanalyysillä voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103). Tutkimusaineisto koostuu useiden varhaiskasvattajien ajatuksista, joiden joukosta etsin yksittäisiä asioita, joita lähdin luokittelemaan ja ryhmittelemään samankaltaisuuksien perusteella. Tein johtopäätöksiä yksittäisistä havainnoista yleisemmällä tasolla.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi etenee kolmen eri vaiheen kautta, joita ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli käsitteellistäminen. (Patton 2002, 463; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–110.) Suoritin analyysin kolme vaihetta kummankin tutkimuskysymyksiäni kohdalla erikseen.

Analyysin ensimmäinen vaihe, aineiston pelkistäminen, tapahtuu karsimalla aineistosta epäolennaiset asiat pois ja tiivistämällä tutkimukselle olennaista tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–110). Aloitin analyysin lukemalla läpi koko aineiston, minkä jälkeen etsin sieltä tutkimuskysymyksiini vastaavaa tietoa. Merkitsin vastauksiin kahdella eri värillä tutkimuskysymyksiäni vastaavia ilmauksia. Toisella värillä merkitsin mainintoja sukupuolisensitiivisyyden näkyemisestä varhaiskasvatuksessa ja toisella kasvattajan kokemuksia sen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa. Muodostin vastaajien lauseista pelkistettyjä ilmauksia.

Toisessa analyysin vaiheessa, ryhmittelyssä, tuotetaan teoreettisia käsitteitä, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–110)

Etsin pelkistetyistä ilmauksista samankaltaisuuksia, joiden avulla ryhmittelin niitä eri luokkiin. Poimin esimerkiksi lasten leikkien sukupuolittuneisuutta kuvaavia ilmaisuja tutkittavien vatsauksista, jotka yhdistin samaan luokkaan.

Abstrahointi eli käsitteellistäminen on analyysin kolmas vaihe. Alaluokkia yhdistetään ja niistä muodostetaan yläluokkia. Yläluokista muodostetaan tarvittaessa vielä pääluokkia, minkä jälkeen luodaan teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Abstrahointia jatketaan niin kauan kuin aineisto sitä vaatii. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–111.) Yhdistin samaa ilmiötä kuvaavia alaluokkia yläluokiksi. Lopuksi nimesin yläluokat. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen yläluokiksi muodostui ympäristö, leikki ja kasvattajan toiminta. Kasvattajan käsityksiä kuvaavan kysymyksen alle muodostui kaksi yläluokkaa; sukupuolisensitiivisyys haasteena sekä sukupuolisensitiivisyys luonnollisena ja tärkeänä osana varhaiskasvatusta.

5.5 Eettiset ratkaisut

Eettisen onnistuneen tutkimuksen tekeminen vaatii hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattamista (Hirsjärvi ym. 2012, 23). Eettisesti hyvässä tutkimuksessa toisten tutkijoiden tekstejä arvostetaan ja niihin viitataan asianmukaisella tavalla. Tutkimusmenetelmät selostetaan tarkasti, jotta ne tulevat lukijalle selväksi ja tulokset tuodaan esille rehellisesti. (Hirsjärvi ym. 2012, 26.)

Koko tutkimusprosessissa täytyy suhtautua tutkittaviin kunnioittavasti ja huolehtia heidän anonymiteetistaan. Analyysin kaikissa vaiheissa pyritään ymmärtämään tutkittavia ja heidän omaa näkökulmaansa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113). Kirjoitin kyselylomakkeen alkuun kuvauksen tutkimuksen aiheesta ja tarkoituksesta, koska tutkittavilla on oikeus saada tutkimuksesta riittävästi tietoa ennen osallistumista. Mainitsin myös tutkimusaineiston säilyttämisestä ja hävittämisestä, jotta tutkittavat saivat luotettavan kuvan tutkijasta ja hänen ammattitaidostaan. Laadin kyselylomakkeen niin, että siinä ei kysytä tutkittavilta tunnistettavia tietoja, esimerkiksi nimeä tai työpaikkaa. Joissain vastauksissa saattaa kuitenkin ilmetä tunnistettavia asioita, mutta tulokset kirjataan aina sellaiseen

muotoon, ettei niistä voi tunnistaa henkilöitä. Kyselyyn vastaaminen on siis täysin anonyymia eikä tutkijalla ole tietoa vastaajien henkilöllisyydestä. Jokaiseen kysymykseen vastaaminen on vapaaehtoista, jolloin vastauksissa saattaa ilmetä puuttuvia kohtia. Tutkimusaineistoa säilytetään suojatussa paikassa U-aseamalla ja aineisto hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua kesään 2019 mennessä.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, joten osa kohdejoukosta jättää aina vastaamatta kyselyyn. Vastaajat ovat usein kiinnostuneita aiheesta tai heillä on jonkinlaisia kokemuksia ilmiöstä, mikä täytyy huomioida analyysissa. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että vastaajilla on tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon tietoa ja kokemusta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85), joten tässä tapauksessa siitä ei ole haittaa, että vastaajat saattavat valikoitua eniten aiheesta kiinnostuneisiin. Netissä jaettuun kyselyyn pääsee vastaamaan kuka tahansa. Kyselyn jakaminen varhaiskasvattajille suunnatussa Facebook-ryhmässä rajoittaa vastaajat todennäköisesti varhaiskasvattajiin ja lomakkeessa vastaajat kertovat oman ammattinimikkeensä.

Tutkittavat saattavat pyrkiä miellyttämään tutkijaa ja arvioida omaa suhtautumista positiivisemmaksi, mitä se todellisuudessa on. Kysymyksenasettelu täytyy olla mahdollisimman neutraalia, jotta ne eivät ohjaa tutkittavia vastaamaan tietyllä tavalla. Tutkijan omat ennakko-oletukset eivät saa näkyä kysymysten muodossa.

6 TULOKSET

Lähestyn tuloksia kahden tutkimuskysymyksen näkökulmasta. Ensimmäisessä alaluvussa käsitellen sukupuolisensitiivisyyden ilmenemistä varhaiskasvatuksessa. Tulosten mukaan sukupuolisensitiivisyys näkyy varhaiskasvatuksessa toimintaympäristön, lasten leikkien sekä kasvattajien toiminnan kautta (Liite 1). Toisessa alaluvussa esittelen kasvattajien kokemuksia ja käsityksiä sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisesta. Sukupuolisensitiivisyyden toteuttaminen nähtiin sekä haastavana, että luonnollisena ja tärkeänä osana varhaiskasvatusta (Liite 1).

6.1 Sukupuolisensitiivisyyden ilmeneminen varhaiskasvatuksessa

6.1.1 Päiväkodin ympäristö

Päiväkodin ympäristö, tilajärjestelyt ja ilmapiiri vaikuttivat sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen joko positiivisesti tai negatiivisesti. Kasvattajien mukaan sukupuolisensitiivisyys otettiin huomioon päiväkodin toimintaympäristössä. Ympäristön rakentumisessa huomioitiin lasten tarpeet ja kiinnostuksen kohteet, joiden pohjalta tilat suunnitellaan ja järjestetään. Kaikki tilat on tarkoitettu kaikille lapsille, sekä tytöille että pojille. Ryhmän tiloja jaettiin usein eri leikkien mukaan, jolloin yhdessä huoneessa saattoi olla yksi tai useampi eri leluilla varustettu leikkipiste. Leikkialueet eivät perustuneet sukupuolijaotteluun vaan niissä leikkivät sekä tytöt että pojat. Lapset saivat valita leikkialueen oman kiinnostuksensa mukaan. Monet leikkialueet olivat muunneltavissa ja lapset saivat yhdistellä eri leikkejä yhteen.

Ryhmätilat on jaettu erilaisiksi leikkialueiksi, mutta yhdellä alueella voi olla useampi leikkivaihtoehto. Lapsilla on mahdollisuus siis valita useammasta vaihtoehdosta tai he voivat halutessaan yhdistää kahden eri leikin osia yhteen.

Kuitenkin tiloja jaettiin usein leikkien mukaan, jolloin esimerkiksi kotileikille ja autoleikeille oli omat alueensa. Tällöin jotkut lapset valitsivat mieluummin sukupuolelleen tyypillisen leikkialueen. Vastauksista kävi ilmi, että joissakin tiloissa leikkii usein toisen sukupuolen enemmistö.

Tietyissä huoneissa olevat leikit saattavat kerätä enemmän tyttöjä tai poikia leikkimään, mutta tiloja ei ole suunniteltu tyttöjen tai poikien alueiksi, vaan lapset saavat itse valita tilan ja leikin oman mielenkiintonsa mukaan.

Ilmapiiri

Kasvattajat pitivät avoimen ja toisia kunnioittavan ilmapiirin rakentamisen tärkeänä osana sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumisen kannalta päiväkodissa. Tällöin kaikki voivat kokea olonsa arvokkaaksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Työntekijät pitivät positiivista ilmapiiriä tärkeänä niin aikuisten kuin lastenkin kesken. Kasvattajat voivat omalla toiminnallaan olla esimerkkinä lapsille toisten kunnioittamisesta.

Aikuiset luovat ilmapiirin, jossa lapsilla on lupa kysyä ja ihmetellä ja jossa sukupuoltakin koskeviin kysymyksiin vastataan häkeltymättä

Avoin ja kaikkia kannustava ilmapiiri ryhmässä aikuisilla ja lapsilla

Aikuisten luoma ilmapiiri vaikuttaa myös lasten kokemuksiin ja viihtyvyyteen päiväkodissa. Turvallisessa ja positiivisessa ympäristössä lapsi uskaltaa olla oma itsensä sekä kysyä ja ihmetellä mieltä painavia asioita.

6.1.2 Leikki

Sukupuolisensitiivinen työote näkyy päiväkodissa lasten leikeissä ja käyttämissä leluissa sekä leikkiryhmien muodostumisessa. Näissä kaikissa näkyi myös jonkin verran sukupuolittuneisuutta.

Leikkiryhmät

Vastaajien mukaan leikkiryhmät eivät olleet sukupuolisidonnaisia vaan lapset leikkivät erilaisissa ryhmissä sukupuolestaan riippumatta. Tavallisesti lapset saivat itse valita leikkikaverinsa ja mieleisensä leikin, jolloin kaverit valikoituivat yhteisten mielenkiinnon kohteiden mukaisesti. Aikuinen kunnioittaa lapsen kaverivalintoja mutta myös kannustaa lapsia leikkimään eri kavereiden kanssa.

Leikkiporukoissa on sekaisin tyttöjä ja poikia, ja leikit jakautuvat enemmänkin mielenkiinnon kohteen kuin sukupuolen mukaan.

Kasvattajat pyrkivät vaikuttamaan lasten leikkiryhmien kokoonpanoon ja heidän leikkeihinsä tarvittaessa. Jos lapsi leikkii vain tietyn kaverin kanssa, kasvattaja koki tarpeelliseksi ohjata heitä välillä erilleen, jotta he saisivat harjoitusta myös muiden kanssa leikkimisestä. Aikuiset saattoivat arpoa lasten leikkiryhmiä tai muodostaa ryhmät harkiten pedagogisin perustein. Lasten on kuitenkin hyvä oppia tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja leikkimään sekä tyttöjen että poikien kanssa.

Leikkikavereita myös arvotaan eli tytöt ja pojat ohjataan tietoisesti leikkimään myös yhdessä. Toki osa lapsista leikkii muutoinkin poika-tyttö sakissa.

Lelut ja leikit

Kasvattajat tiedostivat, että tiettyjä leikkejä, leluja tai värejä ei ole tarkoitettu vain toiselle sukupuolelle. Kaikkien lasten on hyvä kokeilla monipuolisesti erilaisia leikkejä, koska leikit edistävät lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Aikuiset olivat kertomansa mukaan sensitiivisiä havainnoidessaan lapsen tarvetta esimerkiksi rauhoittua piirtelyllä tai purkaa energiaa juoksuleikeissä. Leikkeihin ohjaaminen ei perustunut sukupuoleen vaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja tilanteeseen.

Ehdotetaan ja mahdollistetaan kaikenlaiset leikit niin tytöille kuin pojille. Oli ne sitten rauhallisia leikkejä tai vähän vauhdikkaampia.

Leikkien valinnassa vaikutti myös lasten ikä. Pienet lapset eivät ole vielä tietoisia sukupuolinormeista, eivätkä tiedosta sukupuolittuneita leikkejä. He leikkivät sukupuolestaan riippumatta kaikkia leikkejä ja osallistuvat mielellään myös sukupuolelleen epätyypilliseen toimintaan. Joidenkin vastaajien mukaan pienten ryhmässä (alle 3v) ei näkynyt vielä sukupuolittuneisuutta leikkien valinnassa. Monista vastauksissa ilmeni kuitenkin, että kaikki alle kouluikäiset leikkivät vapaasti kaikenlaisia leikkejä. Vasta iän myötä sukupuolelle tyypilliset leikit alkavat korostua.

Tämän ikäiset lapset (esikoululaiset) vielä muutenkin leikkivät milloin mitäkin, joten pojat nukeilla tai tytöt pyssyllä ei ole mitenkään ihmeellinen juttu.

Pienten ryhmässä vielä helppoa, koska lapset eivät ole vielä oppineet tiettyihin rooleihin eivätkä toteuta tietylle sukupuolelle ominaista toimintaa niin vahvasti.

Tytöt ja pojat suosivat vastausten mukaan hieman erilaisia leikkejä päiväkodissa. Tyttöjen leikeistä eniten mainintoja saivat kotileikki, nuket, Barbit, pikkueläimet, Legot, Petshop-hahmot, majaleikit, roolileikit, pehmolelut, prinsessaleikit sekä rauhalliset puuhut, kuten piirtäminen, kirjojen lukeminen ja pelit. Poikien suosimia leikkejä oli vastaajien mukaan autot, Legot, leikkiaseet, taisteluleikit, kotileikki, rakentelu, juoksuleikit, majaleikit, junat ja työkalut. Pojille tyypillisiksi leikeiksi ja leluiksi nimettiin enemmän fyysisesti aktiivisia sekä teknistä osaamista vaativia leikkejä. Tyttöjen leikeissä korostui rauhallisemmat ja hienomotorisia taitoja vaativat puuhut sekä hoivaleikit.

Harvoissa vastauksissa kävi ilmi selvät sukupuolijaot leikkien mukaan, vaikka tyttöjen suosimat leikit erosivat jonkin verran poikien suosimista. Esimerkiksi yksi vastaaja pohtii, että vain harva poika leikkii barbeilla tai vauvanukeilla. Jotkut kasvattajat kuvaavat lasten leikkien olevan selvästi sukupuolittuneita,

jolloin pojat leikkivät rakenteluleikkejä ja tytöt nukeilla. Vastauksissa näkyi myös huoli poikien asemasta. Tytöiltä sallittiin enemmän normeista poikkeavaa toimintaa, mutta poikien feminiinisyyttä ei hyväksytty yhtä helposti.

Nykypäivänä juuri pojat ovat tiukemmassa lokerossa ja heidän epätyypillinen käyttäytyminen herättää enemmän huomiota kuin tyttöjen.

Barbeilla leikkii vain muutama poika, samoin harvempi poika leikkii vauvanukeilla.

Perinteisin menoin, tytöt nukeilla ja pojat rakenteluilla.

Vastauksissa kävi ilmi, että tietyt leikit olivat kaikkien lasten suosiossa ilman sukupuolten välistä eroa. Tällaisia leikkejä olivat esimerkiksi kotileikki, majaleikki ja Legot. Useiden vastaajien listaamat lasten suosimat leikit olivat erilaisia tytöillä ja pojilla. He kuitenkin korostivat, että kaikki leikit ja lelut ovat tarkoitettu kaikille lapsille sukupuolesta riippumatta. Lapset myös pyrkivät rikkomaan sukupuolirooleja leikkimällä sukupuolelleen epätyypillisiä leikkejä.

Eskareilla leikit jakautuvat aika tasaisesti, erot ovat ennemmin lapsikohtaisia kuin sukupuolikohtaisia.

Kaikki leikkii kaikilla leluilla sekaisin. Pojilla on glitteri mekot päällä ja korkkarit jalassa ja tytöillä palomiesasut päällä.

Monissa vastauksissa kävi ilmi, että perinteiset tytöille ja pojille suunnatut lelut oli sijoitettu samaan tilaan tai lähekkäin. Lelut eivät olleet sidoksissa tiettyyn leikkiin, vaan lapset myös pyrkivät ylittämään leikkirajoja yhdistämällä samaan leikkiin eri teemojen leluja. Tytöille ja pojille tyypillisiä leikkejä sekoitettiin keskenään, mikä rikkoo sukupuolittuneisuutta. Lapset yhdistelivät leikkejä esimerkiksi yhdistämällä dinosaurukset nukkekotileikkiin. Näin leikistä tuli vapaampaa ja lapset saivat käyttää mielikuvitustaan leikeissä.

Samassa tilassa ovat myös nukkekoti ja dinosaurukset. Toisinaan dinosaurukset myös muuttavat nukketaloon!

Muutamien vastaajien mukaan kasvattajien asenteiden muutos on näkynyt viime vuosina. Nykyään lapset leikkivät monipuolisesti erilaisia leikkejä, eikä sitä pidetä erikoisena. Vastaaja viittaa siihen, että tyttöjen sukupuolelleen epätyypillisten leikkien leikkimistä on pidetty normaalina jo pidempään, mutta poikien vastaavat leikit ovat voineet johtaa kiusaamiseen.

Nykyään on aika yleistä, että pojatkin leikkivät barbeilla tai poneilla, koska siitä ei enää kiusata. Tyttöihin ovat voineet leikkiä ns. poikien leluilla jo pidempään eikä sitä ole pidetty outona asiana vaan mieluummin hyvänä asiana

6.1.3 Kasvattajan toiminta

Toiminnan järjestäminen ja leikin ohjaus

Kasvattajan leikin ohjaus voi vaikuttaa lapsen valitsemiin leikkeihin. Useimmat kasvattajat tiedostivat oman tapansa ohjata lapsia leikkeihin ja pitivät tärkeänä, että tytöille ja pojille tarjotaan tasapuolisesti erilaisia leikkejä. Kasvattajat muuttivat tarvittaessa toimintaansa sukupuolisensitiiviseen suuntaan. Aikuinen ei saa olettaa lapsen kiinnostuvan sukupuolelleen tyypillisistä leikeistä vaan lapsia pitäisi kannustaa kokeilemaan monipuolisesti erilaisia leikkejä sukupuolestaan riippumatta.

Ei automaattisesti ehdoteta tytöille barbi/kampaamo/prinsessa/kotileikkiä tai pojille auto/dinosaurus/junarata leikkejä

Lasten leikkiin ohjaamisessa ilmeni myös sukupuolieroja. Kasvattajat ohjasivat poikia usein helpommin liikunnallisiin ja tilaa vieviin leikkeihin. Tyttöjä taas ohjattiin enemmän rauhallisiin leikkeihin ja toimintoihin. Poikien nähtiin olevan

liikunnallisia ja vaativan fyysisesti aktiivista toimintaa. Tyttöjen oletettiin olevan rauhallisia ja hiljaisia leikeissään, eikä heiltä hyväksyty yhtä äänekkästä ja rieha-kasta toimintaa kuin pojilta.

Oman kokemukseni mukaan tytöille tarjotaan enemmän ns. pöytäpuuhia ja pojille annetaan isoja tiloja leikeille.

Ulkoilussa ehkä poikia ohjataan enemmän yhteisiin pallopeleihin ja muihin liikuntaleikkeihin kuin tyttöjä.

Ehkäpä tytöille ei tarjota esim legoja kovinkaan usein....

Vastaajien mukaan poikien aktiivisia leikkejä jouduttiin joskus rajoittamaan niiden äänekkyyden tai rajuuden vuoksi. Tytöt valitsevat rauhallisia leikkejä oma-toimisesti mutta pojat eivät hakeudu yhtä usein rauhallisiin leikkeihin. Kasvatta-jat ohjasivat poikia pöytätyöskentelyyn, jotta hekin saisivat hienomotorisia har-joituksia. Tässä ilmeni kasvattajan tarve tarjota lapsille monipuolisesti erilaisia toimintoja, jotka edistävät lapsen kokonaisvaltaista kehitystä.

Poikia ohjataan useimmin pöytäpuuhiin, jotta voidaan saada tehtyä myös hienomotoristen harjoituksia ja toisinaan tilannetta täytyy myös rauhoittaa.

Kaikki päiväkodin toiminta järjestetään kaikille lapsille sopivaksi ja mieleiseksi. Toiminnan järjestämisessä vaikuttaa sukupuolen sijaan lapsen tarpeet ja tempe-ramentti. Toiminta suunnitellaan lapsilähtöisesti siten, että se on lapsille kiinnos-tavaa sekä lasten tarpeet huomioivaa.

Lapsen tarpeet, temperamentti ja tilanne vaikuttaa siihen millaista toimintaa lapselle tarjotaan.

Toiminta suunnitellaan niin, että ei ole erikseen tyttöjen tai poikien hommia. Kaikille tarjotaan samoja tekemisiä.

Sukupuolittava puhe

Kasvattajan tapa puhutella lasta voi vaikuttaa lapsen sukupuolikäsityksiin. Kun samassa leikissä on vain tyttöjä tai poikia, kasvattaja usein käyttää lapsista koavaa nimitystä ”tytöt” tai ”pojat”, jolloin lasten nimiä ei tarvitse luetella. Kasvattajat voivat olettaa, että tytöt ja pojat leikkivät erillään toisistaan, vaikka näin ei ole. Luokittelemalla lapset tyttöihin ja poikiin, kasvattaja vahvistaa sukupuoli-ajattelua. Puhe luo todellisuutta, joten kasvattajilta vaaditaan kykyä kuulla oma tapansa puhua ja muuttaa sitä niin, ettei se luo stereotypioita tai oletuksia.

Oman puheensa avulla kasvattaja voi joko edistää sukupuolten tasa-arvoa ja sukupuolisensitiivisyyttä tai estää sen toteutumista.

Puhuttelen lapsia etunimillä enkä niputa "pojiksi" ja "tyttöiksi"

Sukupuolisensitiivisyys tulee näkyväksi lasten kanssa käydyissä keskusteluissa sukupuolikysymyksistä ja asioiden käsittelyissä. Kasvattajat pyrkivät puuttumaan lasten välisiin keskusteluihin ja toimintaan, jos niissä on havaittavissa sukupuoli-erittelyä tai sukupuolen mukaista jaottelua. Näin kasvattajat pyrkivät laajentamaan lasten sukupuolikäsityksiä ja opettamaan sukupuolten välistä tasa-arvoa. Lapset kommentoivat helposti suoraan, jos jokin asia heitä mietityttää. Lapset saattoivat nimetä jonkin vaatteen tai lelun tyttöjen tai poikien tavaraksi, jolloin aikuinen puuttui puheeseen. Tällaisista asioista keskusteltiin yhdessä lasten kanssa ja pyrittiin purkamaan sukupuoliin liittyviä stereotypioita ja rooleja. Kasvattajat myös rohkaisivat lapsia toimimaan oman mieltymyksensä mukaisesti, vaikka se rikkoisikin perinteisiä sukupuolirooleja.

Joskus olen jutellut lasten kanssa siitä, että kaikki voivat leikkiä kaikkia leikkejä, jos lapset ovat kyseenalaistaneet leikki-aiheet jonkun sukupuolen takia. Jos lapsi on itse kokenut epävarmuutta oman toimintansa hyökyttävyydestä (esim. Saako poikana pukeutua mekkoon) olen keskustellut asiasta ja yhdessä pohdittu miksi se ei olisi ok ja rohkaissut lasta leikkeihin ja tekemisiin, jotka häntä kiinnostavat.

Asenteet

Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttaminen vaatii kasvattajilta avoimen ja positiivisen asenteen moninaisuutta kohtaan. Ensiarvoisen tärkeänä pidettiin oman asenteen tiedostamista, jotta sen vaikutukset omaan toimintaan voitiin tiedostaa. Näin mahdollisiin sukupuolittaviin käytäntöihin ja ennakkoluuloisiin asenteisiin voidaan puuttua.

Kasvattaja on tietoinen omasta ajattelustaan, arvoistaan ja asenteistaan ja että hän toimii työyhteisössä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistäen.

Kasvattaja ei oleta, että pojat ja tytöt käyttäytyvät jollain tietyllä tavalla vaan ajatellaan ja kohdellaan lapsia omina ainutlaatuisina yksilöinä.

Kasvattajat kuvailivat omia asenteitaan pääosin hyvin positiivisiksi ja hyväksyviksi. Vain yksi vastaaja piti sukupuolisensitiivisyyttä tarpeettomana asiana. Kasvattaja näki sukupuolisensitiivisyyden aikuisten luomana ongelmana, joka ei ole todellisuudessa esillä ollenkaan. Tämä johtui todennäköisesti tiedon puutteesta, koska eräässä tällaisessa tapauksessa vastaaja oli jättänyt vastaamatta sukupuolisensitiivisyyden käsitettä kuvaavaan kysymykseen.

Tämä sensitiivisyys on aikuisten luoma ongelma.

Joillakin kasvattajilla lapsen sukupuolelleen tyypillisiä rooleja rikkova toiminta herätti hämmennystä. Kysyttäessä kasvattajan ajatuksia lapsesta, jonka toiminta poikkeaa sukupuolelleen tyypillisestä toiminnasta, erään vastaajan ajatukset olivat negatiivisia. Vastaajan ajatukset olivat vanhanaikaisia ja hän piti biologisen sukupuolen määritelmää oikeana.

Oudoksuntaa. Meille on luotu sukupuoli, jonka mukaan meidän kuuluisi elää.

Lähes kaikki vastaajat suhtautuivat sukupuolirooleja rikkovaan lapseen positiivisesti, mikä kertoo kasvattajien avoimesta asenteesta. Vastaajat kertoivat, että

lapsi saa vapaasti valita mieleisensä leikit ja puuhat, eikä sukupuoli vaikuta siihen ollenkaan. Lapsen mielenkiinnonkohteita tuettiin ja lapsi sai ilmaista itseään haluamallaan tavalla. Kasvattajat pitivät sukupuolirooleja rikkovaa lasta rohkeana, koska hän uskaltaa olla oma itsensä välittämättä muiden mahdollisesti myös ihmettelevistä ajatuksista. Myös päiväkodin kasvattajien ja lapsen perheen rohkaisua korostettiin toiminnan mahdollistajana.

Mielestäni on hienoa, että lapsi saa/pystyy/uskaltaa leikkiä leikkejä, jotka rikkovat sukupuolelleen tyypillistä toimintaa. Se kertoo sekä päiväkodin henkilökunnan että lapsen perheen tuesta ja rohkaisusta olla oma itsensä.

Suhtautumisessa näyttäytyi myös ajan tuomia muutoksia. Erään vastaajan asenteet ovat muuttuneet vuosikymmenten saatossa. Nykyään asenteet ovat avarakatseisempia. Vielä reilut 20 vuotta sitten sukupuolirooleja rikkovan lapsen toiminta nähtiin outona.

-- ehkä silloin, kun 23 vuotta sitten aloitin nämä työt saatoin ajatella, että mikähän tuosta pojasta/tytöstä kasvaa. Ääneen sitä en sanonut

Lapsen osallistuminen sukupuolelleen epätyypilliseen toimintaan herätti kasvattajan epäilyt lapsen tulevaisuutta ja toiminnan vaikutuksista lapseen. Kasvattaja osasi tarkastella asenteidensa vaikutusta lapseen ja tiedosti jo silloin, että epäileviä ajatuksia ei ole hyvä sanoa ääneen lasten kuullen.

Sukupuolen mukainen jaottelu

Vastaajien mukaan sukupuolen mukaista jaottelua ilmeni hyvin vähän päiväkodissa ja sitä pyrittiin tietoisesti välttämään. Eräs kasvattaja perusteli jaottelua arjen helpottumisen näkökulmasta. Lasten pyykkipojat on helpompaa löytää, kun ne on sijoitettu erilleen toisistaan.

Tyttöjen ja poikien pyykkipojat eteisessä eri puolilla pidikettä, helpottaa löytämistä.

Yhdessäkään vastaajan päiväkodissa ei käytetty sukupuolen mukaista värikoodausta esimerkiksi lasten henkareissa tai pyykkipojissa. Värien valinnassa painotettiin lapsen vapautta valita itse mieleinen. Jotkut mainitsivat kuitenkin, että monet tytöt valitsevat yhä vaaleanpunaisen ja pojat sinisen sellaisen ollessa tarjolla.

Ei käytetä (sukupuolen mukaista värikoodausta), mutta tytöt valitsevat pinkit ja pojat siniset. En ymmärrä, miksi tätä pitäisi lähteä muuttamaan.

Ei jaotella esim. leluja tai värejä tai vaattetusta sukupuolen mukaan.

6.2 Kasvattajien kokemuksia ja käsityksiä sukupuolisensitiivisyyden toteutumisesta

6.2.1 Sukupuolisensitiivisyys luonnollisena ja tärkeänä osana varhaiskasvatusta

Tasa-arvon edistäminen

Suurin osa vastaajista suhtautui sukupuolisensitiivisyyteen myönteisesti ja piti sitä tärkeänä. Monet kertoivat pyrkivänsä toimimaan sukupuolisensitiivisesti työssään. Sukupuolten tasa-arvon edistämistä pidettiin luonnollisena osana jokapäiväistä arkea ja päiväkodin toimintaa. Tasa-arvokasvatuksen toteutumisen edellytyksenä oli vastaajien mukaan oma myönteinen ja avoin asenne, tietoisuus omasta toiminnasta sekä keskustelut niin lasten kuin henkilöstönkin kanssa.

Se (sukupuolisensitiivisyys) on jokaisessa kohtaamisessa ja jokapäiväisessä arjessa tapahtuvaa toimintaa

Monet vastaajat kuvailivat sukupuolisensitiivisyyttä tasa-arvoisena kasvatuksena, jossa lapset kohdataan yksilöllisesti ilman sukupuoleen liittyvää luokittelua tai odotuksia. Joissain vastauksissa kasvatusta lähestyi jo

sukupuolineutraaliuden mukaista kasvatusta. Vastaajat myös korostivat lapsen vapautta valita itse mieleinen toiminta.

Kaikki lapset ovat samalla viivalla sukupuoleen katsomatta.

Lapsi kohdataan yksilönä ja häntä kunnioitetaan juuri sellaisena kuin hän on.

Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttaminen vaatii kasvattajalta tietoisuutta omasta toiminnastaan. Kun kasvattaja tiedostaa sukupuolisensitiivisyyden merkityksen sekä omat arvonsa ja toimintatapansa, hänen on helpompi muuttaa toimintaa toivottuun suuntaan.

Iso askel on ollut asian tiedostaminen ja oman toiminnan tietoinen tarkkailu.

Sukupuolistereotyyppien ja -roolien rikkominen

Kasvattaja havainnoi jatkuvasti toisten ja omaa toimintaansa sekä niihin heijastuvia sukupuolikäsityksiä. Aikuisen tehtävänä nähtiin puuttua havaitsemiinsa ennakkoluuloihin ja sukupuolistereotyyppien ottamalla asiat puheeksi. Kasvattajat antavat lapsille mallin sukupuolia kunnioittavasta toiminnasta kohtelemalla kaikkia tasa-arvoisesti ja arvostavasti sekä rikkomalla itse sukupuolirooleja.

Kannustan aina rikkomaan myös omalla esimerkilläni vanhanaikaisia käsityksiä ja olettamuksia sekä ennakkoluuloja.

Kasvattajien oma suhtautumistapa lapsiin on tärkeää olla myönteinen ja toisia kunnioittava. Kasvattajan tulee hyväksyä erilaisuus ja sukupuolten moninaisuus.

3-4 tyttöä kertoi minulle aikovansa isona keskenään naimisiin, älysin olla sanomatta, ettei se ole mahdollista. Mistä minä sen tietäisin 20 vuoden päähän? Tai pari poikaa aikoi mennä naimisiin, niin pyysin vaan kutsua häihin.

Vastaajan kertomassa esimerkissä kasvattaja on osannut olla avarakatseinen ja sensitiivinen lasten puheille. Lapset rikkoivat heteronormatiivista käsitystä kertomalla haaveistaan mennä naimisiin aikuisena. Kasvattaja ymmärsi olla tuomitsematta usean tytön naimisiinmenohaaveita, vaikka tiesi moniavioisuuden olevan ainakin vielä nykyään mahdotonta Suomessa. Kasvattaja osasi suhtautua lasten puheisiin sensitiivisesti ja kunnioittavasti.

Vaikka sukupuolisensitiiviseen varhaiskasvatukseen suhtauduttiin pääosin positiivisesti, muutamassa vastuksessa oltiin huolissaan sen viemistä liian pitkälle. Vastaajat pelkäsivät, että lapsia ei saisi enää kutsua tytöksi ja pojiksi, jos tavoitteet menevät sukupuolineutraaliin suuntaan.

Mielestäni päiväkodeissa nämä asiat ovat hyvällä tolalla. Pelkään kuitenkin, koska sukupuolisensitiivisyydessä mennään liian pitkälle, nykyään kaikkien pitäisi olla henkilöitä ja ei saisi sanoa tytöksi tai pojaksi.

6.2.2 Sukupuolisensitiivisyys haasteena

Sukupuolisensitiivisyys koettiin pääosin luonnollisena osana arkea, mutta siinä nähtiin myös haasteita. Haasteet liittyivät enimmäkseen sekä varhaiskasvattajien että lasten vanhempien asenteisiin ja sukupuolikäsityksiin, mutta myös yhteiskunnallisiin asioihin.

Lapsen perheen asenteet ja tavat haasteena

Lapsi oppii ajattelumalleja lähiympäristössään toisilta lapsilta sekä aikuisilta. Lapsen vanhempien asenteet ja käsitykset sukupuolesta heijastuvat luonnollisesti myös lasten ajatusmaailmaan. Vanhempien vanhanaikaiset ja stereotyyppiset sukupuolinormit nähtiin haasteena varhaiskasvatuksessa. Kotikasvatuksen arvot saattoivat olla ristiriidassa varhaiskasvatuksen arvojen kanssa. Lapsen kotona saatetaan puhua tyttöjen ja poikien asioista ja lapselle saatetaan hankkia sukupuolelleen tyypillisiä leluja ja vaatteita. Päiväkodissa näitä sukupuolistereotyyppioita ja -rooleja pyrittiin rikkomaan.

Vanhempien ajatusmalli ja kommentit ja se on myös juurtunut lapsien ajatuksiin. Lapset monesti asiaa sitten kyseenalaistavat ja kommentoivat että tuohan on tyttöjen väri.

Lasten vanhemmat voivat olla vielä hyvin "vanhanaikaisia" ja laittaa lastensa päähän ajatuksia siitä, etteivät pojat voi leikkiä nukeilla tai käyttää vaaleanpunaisia tai punaisia vaatteita.

Lapsi oppii vanhemmiltaan sukupuolikäsityksiä, jotka heijastuvat myös lapsen asenteisiin ja toimintaan. Kasvattajien mukaan jotkut vanhemmat asettivat tarkkoja toiveita lapsen leikkeihin, toimintaan tai kavereihin liittyen, mitkä varhaiskasvattajien tulisi huomioida päiväkodissa. Lapsen toivottiin leikkivän tietynlaisilla leluilla, mikä on ristiriidassa päiväkodin arvojen kanssa.

Joskus myös lasten kodeista tulee vankkaa ohjausta esim. siitä, että pojan ei toivota leikkivän nukeilla päiväkodissa.

Jotkin vastaajat kokivat perheen uskonnon tuovan haasteita sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisessa. Etenkin muslimitaustaiset perheet asettivat toiveita varhaiskasvatukselle liittyen lapsen leikkeihin ja leikkikavereihin.

Muslimitaustaisissa perheissä usein vanhemmat haluavat, että tytöt leikkivät vain tyttöjen kanssa ja pojat leikkivät vain poikien kanssa

Erään vastaajan mukaan muslimiperheiden vanhemmat toivoivat, että lapset leikkivät vain saman sukupuolen kavereiden kanssa päiväkodissa. Tällöin uskuntoon liittyvät toiveet ovat ristiriidassa päiväkodissa toteutettavan tasa-arvon kanssa, mikä tuottaa haasteita varhaiskasvattajille. Kaikkien uskontoa ja tapoja täytyy kunnioittaa, mutta ne eivät saa estää tasa-arvon toteuttamista.

Työntekijät

Toisten työntekijöiden asenteet ja normit koettiin haastavaksi osaksi sukupuolten tasa-arvon edistämässä. Monet vastaajat olivat huomanneet joidenkin kasvattajien toiminnan olevan ristiriidassa toivottujen sukupuolisensitiivisyyttä edistävien toimintatapojen kanssa. Tiettyjen kasvattajien toimintaa ohjasi stereotyyppiset ajatukset tyttöjen ja poikien eroista. Toiminnassa näkyi sukupuolittunutta puhetta tyttöjen ja poikien leikeistä.

Omassa työpaikassani on miesopettaja, joka usein puhuu valitettavasti poikien ja tyttöjen jutuista mitä en itse kannusta tekemään

Alalla työskentelee paljon eri-ikäisiä ammattilaisia, jotka ovat saaneet koulutuksen eri aikakausina. Tämä voi aiheuttaa eriäviä näkemyksiä sukupuolisensitiivisyyden merkityksestä. Ylipäätään haasteita luo se, jos tiimissään ammattilaiset eivät koe asiaa yhtä tärkeänä.

Vanhanaikaiset käsitykset sukupuolirooleista liitettiin vastauksissa vanhempiin varhaiskasvattajiin, miespuolisiin kasvattajiin ja lastenhoitajiin. Kasvattajien voi olla vaikea muuttaa vuosikymmeniä sitten opittuja käsityksiä, joiden mukaan on toimittu jo pitkään. Muutosta vastustettiin ja sukupuolisensitiivisyyden merkitystä ei välttämättä tiedostettu. Eräs vastaaja koki, ettei ryhmänsä lastenhoitajilla ole riittävästi ymmärrystä ja tietoa sukupuolisensitiivisyyden huomioimisesta omassa toiminnassaan.

Huomaan, että muut tiimin jäsenet (hoitajat) eivät välttämättä ajattele asioista aina samalla tavalla, mutta omalla esimerkilläni ja sanoittamisella pyrin siihen, että lapsi kohdataan aina yksilönä ja siten, ettei sukupuoli vaikuta siihen, miten hänelle puhutaan, millaista käyttäytymistä häneltä odotetaan tai millaisiin leikkeihin häntä ohjataan.

Kaikki eivät pitäneet sukupuolten tasa-arvon tietoista edistämistä yhtä tärkeänä. Kasvattajat pyrkivät omalla esimerkillään välittämään kaikkia tasapuolisesti kunnioittavaa tapaa kohdata lapset ja järjestää toimintaa. Erilaisista toimintatavoista keskusteltiin yhdessä ja henkilöstön tiedon lisäämisellä pyrittiin vaikuttamaan lasten tasa-arvoisempaan kohtaamiseen.

Kasvattajien käsitykset sukupuolelle tyypillisestä toiminnasta nähtiin haasteena sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisessa. Aikuisilla on usein käsitys tyttöjen ja poikien tyypillisistä luonteenpiirteistä ja käyttäytymisestä, josta poikkeamista voi olla vaikea ymmärtää. Poikien oletettiin usein olevan vilkkaita ja fyysisesti aktiivisia leikeissään. Pojan arkuutta saatettiin pitää poikkeavana pojille tyypillisestä luonteesta. Aikuiset vahvistivat tyttöjen rauhallisuutta ja poikien aktiivisuutta puheissaan ja toiminnassaan.

Pojilta ehkä sallitaan vieläkin riehakkaampi käytös kuin tytöiltä. Toisaalta voi olla hankalaa antaa pojan olla arka ja itkuinen

Naapuriryhmän vauhdikkuudesta kuulen työntekijöiden mainitsevan usein, että kun heillä on niin paljon poikia

Barbit yhdessä nurkkauksessa, mutta joskus joku poikakin siellä leikkii, onhan siellä pari mieshahmoakin.

Sukupuolirooleihin ohjaaminen oli usein tiedostamatonta. Omien sukupuolinormien tiedostamista pidettiin tärkeänä, jotta voi kiinnittää huomiota mahdollisiin epätasa-arvoa heijastaviin toimintamalleihin tai puhetapoihin. Kasvattaja tarkastelee omaa ja työkavereidensa toimintaa tasa-arvon näkökulmasta. Vanhoja totuttuja toimintatapoja ei kuitenkaan tiedostettu helposti itse, vaan työkaverit huomasivat ne herkemmin.

Eräs lastenhoitajistani totesi muutama vuosi sitten mm. näin: pojat saa aamulla mennä saliin pelaan sählyä ja tytöt pääsee sitten iltapäivällä tanssiin saliin. Eikä huomannut siinä mitään kummaa.

Kasvattaja ohjasi lapsia sukupuolen mukaiseen toimintaan salissa; pojat pelaamaan sählyä ja tytöt tanssimaan. Hän ei itse huomannut toiminnassaan mitään väärää, koska normit ovat niin sisäistettyjä. Sukupuolinormeista keskustelu koettiin tärkeäksi yhdessä tiimin kanssa, jotta niiden tiedostaminen on tärkeää.

Yhteiskunta

Sukupuolten tasa-arvon yhteiskunnallinen tilanne nähtiin vaikuttavan myös varhaiskasvatuksen tasolla. Suomessa monet ammatit ovat edelleen enemmän miesten tai naisten suosiossa. Esimerkiksi suurin osa varhaiskasvattajista on yhä naisia. Eräs vastaaja koki miehen mallin puuttumisen haasteena sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisessa päiväkodissa.

Tietenkin miesten puuttuminen päiväkodin kasvattajista on suuri haaste. Mallioppiminen on kuitenkin näissä asioissa pienillä lapsilla tärkeää.

Kasvattajat pitivät yhteiskunnassa vallitsevia sukupuolirooleja haasteena varhaiskasvatuksessa. Monet ammattinimikkeet, esimerkiksi palomies ja lakimies, ovat sukupuolittuneita ja painottavat maskuliinisuuden vahvistamista. Tämä voi ohjata lapsen käsityksiä ammattien sukupuolittuneisuudesta. Myös miesten ja naisten kotityöt eroavat vielä tänäkin päivänä toisistaan. Miehet kolaavat pihaa ja korjaavat autoa, kun naiset tekevät ruokaa.

Yhteiskunta on sukupuolirooleja täynnä valitettavasti. On niin sanottuja miesten ja naisten töitä. Näitä on kasvattajana vaikea rikkoa.

Myös mainonta ja media luovat sukupuolirooleja lapsille. Vieläkin monet tavarat ja lelut tehdään tytöille ja pojille erilaisiksi. Tytöille ja pojille suunnatut lelut ja vaatteet ovat usein tehty erilaisiksi ja sijoitettu eri hyllyihin kaupassa. Päiväkodissa tämän nähtiin haastavan lasten käsityksiä sukupuolen mukaisesta jaottelusta.

Nykyään on erikseen "tyttöjen legoja", jotka eivät kaikille pojille kelpaa. Tällainen tavaramaailma, mainokset ja media ovat läsnä vaikuttamassa myös siellä arjen tasolla, varhaiskasvatuksessa.

Kasvattajan mukaan kaikki lelut eivät kelpaa lapsille niiden sukupuolittuneisuuden vuoksi. Esimerkiksi kaikki pojat eivät halua leikkiä tytöille suunnatuilla Legoilla. Media tuottaa lapsille tietynlaisia sukupuolikäsityksiä, mikä nähtiin haasteena sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisessa. Kasvattajat pyrkivät avartamaan näitä sukupuolittuneita käsityksiä lapsilla.

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

7.1.1 Sukupuolisensitiivisyyden näkyminen päiväkodissa

Tässä tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää, miten sukupuolisensitiivisyys näkyy varhaiskasvatuksessa ja millaisia käsityksiä ja kokemuksia varhaiskasvattajilla on tasa-arvoa edistävän kasvatuksen toteuttamisesta. Tulosten mukaan useimmat varhaiskasvattajat ovat tietoisia sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta ja pyrkivät huomioimaan sen kasvatustyössään. Varhaiskasvattajien toiminta päiväkodissa sisältää kuitenkin yhä sukupuolistavia käytäntöjä, mutta siihen pyritään tietoisesti puuttumaan. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistivat aiempien tutkimusten saamia tuloksia aiheesta. Sukupuolistavia käytäntöjä päiväkodissa on havaittu aiemmin tehdyissä tutkimuksissa (ks. Ylitapio-Mäntylä 2009, 3; Alasaari 2013, 75).

Oma suhtautuminen ja toiminta sukupuolisensitiivistä kasvatusta kohtaan kuvattiin lähes poikkeuksetta positiiviseksi. Kuitenkin vastauksissa kävi ilmi myös sukupuolittuneita käytäntöjä aikuisten toiminnan seurauksena. Sukupuolittuneita käytäntöjä ilmenee siis yhä päiväkodissa, vaikka tavoitteet ovat päinvastaisia (ks. Alasaari 2013, 75). Lapset sekä vahvistivat että rikkoivat sukupuolen mukaista jaottelua ja toimintaa päiväkodissa. Erityisesti vanhemmat lapset valitsevat helposti sukupuolellensa tyypillisiä leluja ja leikkejä. Iän myötä sukupuoliroolit vahvistuvat, kun lapset havainnoivat toisten toimintaa ja alkavat toimimaan itse samalla tavalla. Lapset ovat kuitenkin joustavia ja avarakatseisia sukupuolirooleissa ja pyrkivät omalla toiminnallaan myös rikkomaan heteronormatiivisen ajattelutavan mukaisia sukupuolirooleja.

Päiväkodin ilmapiiriä kuvailtiin positiiviseksi ja toisia kunnioittavaksi, mikä edistää sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamista. Toimintaympäristön koettiin olevan sukupuolisensitiivisyyttä edistävä. Kuitenkin leikkialueita jaettiin usein leikkien mukaan, minkä myötä näkyi osittain myös sukupuolten välinen jakautuminen. (ks. Børve & Børve 2017, 1077–1078.) Myös Alasaari (2013,

75) havaitsi stereotyyppisiin sukupuolirooleihin ohjaamista tilojen jakamisella. Kun leikit erotellaan eri tiloihin, lapset saattavat itse muodostaa käsityksiä sukupuolijaottelusta. Jos yhdessä tilassa on vain autoleikki ja siellä leikkii lähes aina poikia, tyttö olettaa huoneen olevan tarkoitettu poikien leikkeihin eikä itse helposti valitse autoleikkiä. Kun useita leikkejä sijoitettiin tiloissa lähekkäin, lapset yhdistelivät eri teemojen leluja keskenään. Lapset pyrkivät rikkomaan sukupuolirooleja ottamalla leikkiin mukaan sekä tytöille että pojille tyypillisiä leluja esimerkiksi dinosauruksia ja nukkekodin.

Lapset saivat pääsääntöisesti valita itse mieleisensä leikin ja leikkikaverinsa. Kasvattajien mukaan tytöt ja pojat leikkivät pääsääntöisesti kaikkia leikkejä ja erilaisilla leluilla, mutta lelut jakautuivat kuitenkin jonkin verran sukupuolen mukaan (ks. Sumaroka & Bornstein 2008, 553). Poikien leikeissä korostui aktiivisuus ja tekniikka ja tyttöjen leikit olivat tyypillisesti hoivaleikkejä. Taustalla voi vaikuttaa lapsen käsitys sukupuolelleen tyypillisistä leikeistä, mikä ohjaa hänen leikkivalintojaan. Jos poika käsittää nukkeleikin tyttöjen leikiksi, hän ei todennäköisesti mene leikkimään nukeilla vaan valitsee mieluummin pojille tyypillisen leikin. Lapset havainnoivat jatkuvasti toisten ihmisten toimintaa ja oppivat sen myötä jo pienenä toimimaan sukupuolelleen tyypillisellä tavalla (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 72). Lapsille on tärkeä tarjota monipuolisesti erilaisia mahdollisuuksia leikkeihin. Tämän vuoksi on myös perusteltua, että kasvattajat ohjaavat heitä välillä toisenlaisiin leikkeihin, mitä he ehkä itse valitsisivat taustalla olevien käsitysten vuoksi.

Vastaajat kertoivat pyrkivänsä ohjaamaan lapsia tasapuolisesti kaikenlaiseen toimintaan ja leikkeihin lasten tarpeiden mukaan sukupuolesta riippumatta. Lapsen tarpeet saatetaan käsittää myös sukupuolistereotyyppisellä tavalla. Jos esimerkiksi poikia pidetään fyysisesti aktiivisina, heidän tarpeinaan nähdään energiaa purkavat leikit, joihin heitä ohjataan kasvattajien toimesta. Jotkut olivat huomanneet leikkiin ohjaamisessa sukupuolten välisiä eroja; lapsia ohjattiin enemmän sukupuolelleen tyypillisiin leikkeihin (ks. Alasaari 2013, 75). Kun lapset huomaavat aikuisten ohjaavan tyttöjä kotileikkeihin ja poikia pallonpelaamiseen, he alkavat myös itse hakeutua samanlaisiin leikkeihin

halutessaan miellyttää aikuisia (Ylitapio-Mäntylä 2012c, 91). Lapsen itse valitsema leikki ei siis välttämättä olekaan pohjimmiltaan hänelle kaikkein mieluisin, koska hän saattaa valita sen vain aikuisen mieliksi. Lasten leikkien sukupuolenmukaista toimintaa tuetaan helposti tiedostamatta (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 77). Aikuisilla on käsitys tytöille ja pojille tyypillisistä leikeistä, mikä on tärkeä huomioida, jotta ei ohjaa lapsia heidän sukupuolelleen tyypillisiin leikkeihin.

Kasvattajat pyrkivät puheensa avulla luomaan sukupuolisensitiivistä kasvatuksista. Lapsia pyrittiin kutsumaan nimellä, eikä luokittelemaan tyttöiksi ja pojiksi. Sukupuoleen liittyvät keskustelut koettiin tärkeäksi niin aikuisten kuin lastenkin kesken. Asioista puhuminen lisää tietoisuutta ja voi avartaa käsityksiä sukupuolirooleista. Lapset voivat pohtia sukupuoleen liittyviä kysymyksiä ja kyseenalaistaa niitä, jolloin aikuinen tukee lasta pohdinnoissa (Ylitapio-Mäntylä 2012b, 80). Sukupuolittunut puhuttelu voi rakentaa lapselle rajoittuneita käsityksiä sukupuolesta (Teräs 2012, 118).

Tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen edistäminen lähtee kasvattajien omien ajattelutapojen ja mahdollisten stereotyyppien tiedostamisesta. Kasvattaja huomioi oman puheensa, toimintatapojensa ja käsitystensä vaikutuksen lasten kohtaamiseen ja päiväkodin ilmapiiriin.

Kasvattajat eivät aina tiedostaneet omia sukupuolittuneita käsityksiä ja toimintatapoja. Lapsille saatettiin tarjota esimerkiksi askarteluissa kahta eri väri vaihtoehtoa; sinistä ja punaista. Kasvattajat pitivät normaalina, että tytöt valitsevat punaisen ja pojat sinisen, eivätkä ajatelleet siinä mitään väärää. Jos vaihtoehtoina on vain kaksi väriä, joista toinen mielletään tyttöjen ja toinen poikien väriksi, lapsi usein valitsee sukupuolelleen tyypillisen värin. Päiväkodin värimaailma ei saisi olla kaksijakoinen vaan olisi hyvä tarjota kaikille useita väri vaihtoehtoja useammista eri sävyistä, kuin perinteiset sininen ja vaaleanpunainen. Kasvattaja ei välttämättä edes tiedosta tällaista jakoa, kun lapselle kuitenkin tarjotaan mahdollisuus valita vaaleanpunainen tai sininen.

Kasvattajat olettavat, että lapset käyttäytyvät paremmin ja ovat rauhallisempia vastakkaisen sukupuolen seurassa. Eräs kasvattaja kertoi järjestävänsä lapset usein jonoon tyttö-poika-järjestykseen tilanteen rauhoittamiseksi.

Aikuisilla on siis käsitys tyttöjen ja poikien tyypillistä luonteenpiirteistä; tytöt ovat rauhallisia ja pojat vilkkaampia. Tämä voisi viitata kasvattajan heteronormatiiviseen ajattelutapaan. Lasten luonteen erot ovat yksilöllisiä eivätkä ole riippuvaisia sukupuolesta.

Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus koettiin tärkeäksi ja sitä edistettiin tietoisesti päiväkodissa. Tämä viittaa yleisen asenneilmapiirin parantumiseen varhaiskasvattajien keskuudessa. Aihe on tullut enemmän tietoisuuteen julkisten keskusteluiden kautta. Kasvattajat pyrkivät kohtaamaan lapsen yksilöllisesti ja pitivät lapsen yksilöllisyyttä tärkeämpänä kuin sukupuoli.

7.1.1 Varhaiskasvattajien kokemuksia ja käsityksiä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisesta

Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisen kannalta nähtiin haasteena toisten kasvattajien eriävät asenteet, toimintatavat ja tasa-arvokasvatuksen koettu tärkeys. Yhteisymmärryksen puutteita havaitsivat myös Emilson ym. (2016, 236). Kasvattajat eivät välttämättä itse havainneet omia sukupuolittuneita toimintatapojaan (ks. Alasaari 2013, 75–76). Haasteita tuovat asenteet ja käsitykset liitettiin usein lastenhoitajiin ja iäkkäämpiin varhaiskasvattajiin. Eri koulutuksissa painotetaan sukupuolisensitiivisyyttä eri tavoin, mikä saattaa osaltaan vaikuttaa eri koulutuksen saaneiden kasvattajien näkemyseroihin. Vanhemmat kasvattajat ovat saaneet koulutuksensa aikana, jolloin sukupuolisensitiivisyyttä ei käsitelty opinnoissa samalla tavalla kuin nykyään. Vanhanaikaiset käsitykset johtuvat siis ainakin osittain tiedon puutteesta.

Varhaiskasvattajien lisäkoulutus aiheeseen liittyen olisi tarpeellista, koska kaikki vastaajat eivät olleet täysin tietoisia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tarkoituksesta ja asiaa ei pidetty aina tärkeänä. Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen sisältöjä olisi tärkeä lisätä lastenhoitajien koulutukseen, koska he eivät kokee aiheetta yhtä tärkeänä kuin opettajat. Lisäkoulutuksen avulla kasvattajien tietoisuus lisääntyisi ja he saisivat valmiuksia toteuttaa tasa-arvoisempaa kasvatusta lapsille. Sukupuoleen liittyvistä arvoista ja käytänteistä on tärkeä

keskustella henkilöstön kanssa, koska se voi auttaa myös vanhoja sukupuolikäsityksiä omaavia kasvattajia näkemään kaikkien lasten yksilöllisyys sukupuolesta riippumattomana ja huomioimaan se lasten kohtaamisessa.

Haasteita koettiin myös lapsen vanhempien vanhoista ajatusmalleista, jotka välittyvät lapselle. Myös Wingrave (2016) havaitsi varhaiskasvattajien haasteita vaikuttaa kotona luotuihin sukupuolikäsityksiin. Kodin arvomaailma ja vanhempien toiveet saattavat olla ristiriidassa varhaiskasvatuksen arvojen kanssa. Tällöin olisi hyvä keskustella lapsen vanhempien kanssa heidän sukupuoleen liittyvistä asenteistaan, toiveistaan ja käsityksistään. Kasvattajat eivät voi estää poikaa leikkimästä nukella vain vanhempien toiveiden vuoksi. Kasvattaja voi perustella varhaiskasvatuksen kasvatuskäsityksiä ja toimintatapoja lapsen hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta korostaen.

Sukupuolittuneisuutta näyttäytyy myös yhteiskunnan tasolla. Lelujen ja vaatteiden sukupuolittuneisuus tuo lapsille erontekoa tyttöjen ja poikien tavaramaailmasta, jossa tavarat jaotellaan sukupuolen mukaan. Muutoksia sukupuolten tasa-arvoon olisi siis tärkeää tehdä myös yhteiskunnan tasolla. Ajatusmallit ovat juurtuneet yhteiskunnan normeihin, joten niitä on vaikea muuttaa hetkessä.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Tulosten mukaan suurin osa vastaajista piti sukupuolisensitiivisyyttä tärkeänä asiana ja pyrki edistämään toiminnassaan sukupuolten välistä tasa-arvoa. On mahdollista, että kyselyyn vastasi henkilöt, jotka kokevat sukupuolisensitiivisyyden itselleen läheiseksi aiheeksi, mikä vaikutti vastausten positiivisuuteen. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut kuitenkaan saada yleistettävää tietoa, vaan mahdollisimman syvällistä tietoa kasvattajien kokemuksista ja käsityksistä.

Omassa tutkimuksessani pyrin mahdollisimman hyvään luotettavuuteen noudattamalla hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkija on selittänyt tarkasti, miten tutkimus on tehty ja antaa selkeän kuvan tutkittavasta ilmiöstä ja koko tutkimusprosessista (Tuomi & Sarajarvi 2009, 141). Pyrin kuvaamaan tarkasti tutkimuksen toteuttamisen eri vaiheet. Esitin

tutkimustulosten yhteydessä mahdollisimman kuvaavia suoria aineistolainauksia, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Vertasin saamiani tuloksia ja päätelmiä aiempiin tutkimustuloksiin. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa pyrin tiedostamaan omat käsitykset ja arvot tutkimaani ilmiöön liittyen. Tavoittelin mahdollisimman objektiivista lähestymistapaa, jotta omat käsitykset eivät vaikuta analyysiin.

Kyselytutkimuksessa on sekä etuja että haittoja. Sähköinen kysely mahdollistaa laajan vastaajajoukon tavoittamisen nopeasti ja koko Suomen alueelta. Kysely tuottaa kuitenkin vastauksia, jotka ovat tutkijan tulkinnan varassa. Kyselyssä ei voi olla varma, kuinka onnistuneita annetut vastausvaihtoehdot ovat vastaajan näkökulmasta (Hirsjärvi ym. 2012, 195). Ennen kyselyn julkaisua kysyin ulkopuolisilta kommentteja kysymyksistä ja muutin kysymysten asettelua selkeämmäksi. Kysymysten asettelu vaikutti onnistuneelta, mutta jotkin vastaukset jäivät hyvin lyhyiksi, eivätkä antaneet kovin laajaa kuvaa vastaajan ajatuksista. Vastaajilta ei voi kysyä lisätietoa vaan täytyy luottaa omiin tulkintoihin vastaajan ajatuksista hänen kirjoitustensa perusteella.

Kysely antaa vastauksia vain osallistujien omista näkemyksistä, asenteista ja oman toiminnan arvioinnista. Kyselyn haasteena on se, ettei ole mahdollista varmistua siitä, kuinka vakavasti kyselyyn vastataan (Hirsjärvi ym. 2012, 195). Tutkijana en voi tietää, onko kysymyksiin vastattu rehellisesti ja toimivatko kasvattajat vastaustensa mukaisesti todellisuudessa. Jatkotutkimuksena olisikin mielenkiintoista päästä havainnoimaan päiväkodin toimintaympäristöjä ja kasvattajien toimintaa päiväkodissa, mikä toisi luotettavampaa tietoa sukupuolisen-sensitiivisen kasvatuksen toteuttamisesta. Lisäksi olisi mielenkiintoista haastatella lapsia heidän ajatuksistaan, kokevatko he leikkien ja lelujen olevan sukupuolituneita.

Vastausten mukaan varhaiskasvattajilla on vielä epäselvyyttä sukupuolisen-sensitiivisen kasvatuksen merkityksestä ja tärkeydestä. Siksi olisi tärkeää mahdollistaa varhaiskasvattajille lisäkoulutusta aiheesta, koska kaikilla ei ollut vielä riittävästi tietoa ja valmiuksia toteuttaa tasa-arvoista kasvatusta. Monet kasvattajat kertoivat vanhanaikaisten asenteiden ja epätietoisuuden

sukupuolisensitiivisyydestä korostuvan vanhemmilla kasvattajilla. Olisikin kiinnostavaa tutkia, onko kasvattajan ikä yhteydessä hänen asenteeseensa ja käsityksiin sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Sukupuolisensitiivisyys olisi tärkeä ottaa puheeksi myös lasten perheiden kanssa, koska monet haasteet kumpuavat vanhempien asenteista.

Lapset oppivat käsityksiä ja toimintatapoja lähiympäristön lapsilta ja aikuisilta. Tasa-arvoisen tulevaisuuden perusta luodaan lapsuudessa, minkä vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että sukupuolisensitiivisyys otetaan huomioon päiväkodin jokapäiväisessä arjessa. Kun lapset oppivat toimimaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäen jo lapsena, heistä kasvaa toisia kunnioittavia aikuisia. Näin voimme saada tulevaisuuden yhteiskunnasta yhä tasa-arvoisemman.

LÄHTEET

- Alasaari, N. 2013. Lasten leikkiä. Sukupuolittietoinen näkökulma päiväkodin arkeen. Turun yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Butler, J. 2008. Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous. Helsinki: Gaudeamus.
- Børve, H. E. & Børve, E. 2017. Rooms with gender: physical environment and play culture in kindergarten, *Early Child Development and Care*, 187:5-6, 1069-1081.
- Emilson, A., Folkesson, A.-M., Lindberg, I. M. 2016. Gender Beliefs and Embedded Gendered Values in Preschool. *International Journal of Early Childhood* Vol. 48, Iss. 2, 225-240.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Horelli, L. & Saari, M. 2002. Tasa-arvoa valtavirtaan. Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmiä ja käytäntöjä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2002:11. 30.
- Huuska, M. & Karvinen, M. 2012. Persoona on aina enemmän kuin sukupuoli. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) *Villit ja kiltit*. Jyväskylä: PS-kustannus, 31-53.
- Hynninen, P. & Juutilainen, P-K. 2006. Seitsemän asiaa ohjauksen suunnittelusta ja tasa-arvosta: sukupuolisensitiivinen ohjaus tasa-arvon edistäjänä koulutuksessa -hanke 2002-2006. Helsinki: Helsingin yliopisto, koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.
- Kim, S. J. 2016. "Pink is a Girl's Color": A Case Study of Bilingual Kindergarten's Discussions about Gender Roles, *Critical Inquiry in Language Studies*, 13:4, 237-260.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. 8.8.1986/609 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609#P9> Viitattu 8.2.2019.
- Leinonen, E. 2005. Avainkäsitteitä. Teoksessa Leinonen, Eija (toim.): *Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt – sukupuolen huomioiva opas kasvatuksen arkeen*. Oulun yliopisto, Kajaanin yliopistokeskus, WomenIT-projekti, 102-105.
- Lumme, M. (20.10.2017). Sukupuolineutraali kasvatus tuli päiväkoteihin – Pojatkin saavat leikkiä prinsessaleikkejä. *Vantaan Sanomat*.

- <https://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/571610-sukupuolineutraalikaasvatus-tuli-paivakoteihin-pojatkin-saavat-leikkia> Viitattu 25.4.2019.
- Naisasialiitto Unioni. 2017. Tasa-arvoinen varhaiskasvatus –hanke.
<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/hanke/> Viitattu 10.1.2019.
- Niemelä, K. 2018. "Saako enää sanoa tytöksi ja pojaksi?" Sukupuoli opettajan pedagogisessa ajattelussa. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/104377/gradu07470.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 4.1.2019.
- Paechter, C. F. 2007. *Being Boys, Being Girls : Learning Masculinities and Femininities*. Maidenhead: McGraw-Hill Education.
- Paju, E. 2013. *Lasten arjen ainekset*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Patton, M. Q. 2002. *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks (Ca): Sage.
- Paumo, Milla 2012: *Totuttujen toimintamallien tiedostaminen*. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, Outi (toim.): *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Juva: Bookwell Oy, 141-157.
- Robinson, K. & Díaz, C. J. 2006. *Diversity and Difference in Early Childhood Education : Issues for Theory and Practice*. McGraw-Hill Education.
- Seta 2018. *Sateenkaarisanasto*. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/> Viitattu 5.2.2019.
- Sumaroka, M & Bornstein M. H. 2008. *Play*. Teoksessa M. M. Haith & J. B. Benson (toim.) *Encyclopedia of infant and early childhood development*. California, CA: Elsevier/Academic press, 553–561.
- Teräs, T. 2012. *Kasvattajan puhe sukupuolittavana käytäntönä*. Teoksessa Ylitapio-Mäntylä, Outi (toim.): *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Juva: Bookwell Oy, 103–121.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Varhaiskasvatuslaki 540/13.7.2018, 3 §: *Varhaiskasvatuksen tavoitteet*.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatuslaki#L1P3>. Viitattu 18.1.2018.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Opetushallitus.
- Vilkka, H. 2010. *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Wingrave, M. 2016. Perceptions of gender in early years. *Gender and Education*. University of Glasgow.
- Värtö, P. 2000. "Mies vastaa tekosistaan ... siinä missä nainenkin". *Maskuliinisuuksien rakentaminen päiväkodissa*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 79.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325> Viitattu 12.2.2019.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf Viitattu 12.2.2019.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2009. Lastentarhanopettajien jaettuja muisteluja sukupuolesta ja vallasta arjen käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012a. Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–29.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012b. Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 71–90.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012c. Hoivan ja vastuun jakautuminen päiväkodissa ja kotona. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 91–102.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2012d. Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatuspedagogiikka. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 177–188.
- Ylitapio-Mäntylä, O. 2017. Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1: taulukot tulosten analysoinnista

Taulukko 1. Sukupuolisensitiivisyyden ilmeneminen päiväkodissa

Pääluokka	Alaluokka	Alkuperäinen ilmaus
Päiväkodin ympäristö	Tilat	<i>Tietyissä huoneissa olevat leikit saattavat kerätä enemmän tyttöjä tai poikia leikkimään, mutta tiloja ei ole suunniteltu tyttöjen tai poikien alueiksi...</i>
	Ilmapiiri	<i>Aikuiset luovat ilmapiirin, jossa lapsilla on lupa kysyä ja ihmetellä ja jossa sukupuoltakin koskeviin kysymyksiin vastataan luonnollisella tavalla</i>
Leikki	Leikkiryhmät	<i>Leikkiporukoissa on sekaisin tyttöjä ja poikia, ja leikit jakautuvat enemmänkin mielenkiinnon kohteen kuin sukupuolen mukaan</i>
	Lelut ja leikit	<i>Kaikki leikkii kaikilla leluilla sekaisin. Pojilla on glitteri mekot päällä ja korkkarit jalassa ja tytöillä palomiesasut päällä.</i>
Kasvattajan toiminta	Toiminnan järjestäminen ja leikin ohjaus	<i>Ei automaattisesti ehdoteta tytöille barbi/kampaamo/prinsessa/kotileikkiä tai pojille auto/dinosaurus/junarata leikkejä</i>
	Sukupuolittava puhe	<i>Puhuttelen lapsia etunimillä enkä niputa "pojiksi" ja "tyttöiksi"</i>
	Asenteet	<i>Kasvattaja ei oleta, että pojat ja tytöt käyttäytyvät jollain tietyllä tavalla vaan ajatellaan ja kohdellaan lapsia omina ainutlaatuisina yksilöinä.</i>
	Sukupuolen mukainen jaottelu	<i>ei jaotella esim leluja tai värejä tai vaatedusta sukupuolen mukaan.</i>

Taulukko 2. Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisen kokemukset

Päälukko	Alaluokka	Alkuperäinen ilmaus
Luonnollinen ja tärkeä osa varhaiskasvatusta	Sukupuolistereotyyppioiden ja-roolien rikkominen	<i>"Kannustan aina rikkomaan myös omalla esimerkilläni vanhanaikaisia käsityksiä ja olettamuksia sekä ennakkoluuloja."</i>
	Tasa-arvon edistäminen	<i>"Kaikki lapset ovat samalla viivalla sukupuoleen katsomatta."</i>
Haasteellinen toteuttaa	Lapsen perheen tavat ja asenteet haasteena	<i>"Vanhempien ajatusmalli ja kommentit ja se on myös juurtunut lapsien ajatuksiin. Lapset monesti asiaa sitten kyseenalaistavat ja kommentoivat että tuohan on tyttöjen väri"</i>
	Työntekijöiden asenteet haasteena	<i>"Omassa työpaikassani on miesopettaja, joka usein puhuu valitettavasti poikien ja tyttöjen jutuista mitä en itse kannusta tekemään"</i>
	Yhteiskunnan luomat haasteet	<i>"yhteiskunta on sukupuolirooleja täynnä valitettavasti. On niin sanottuja miesten ja naisten töitä. Näitä on kasvattajana vaikea rikkoa."</i>

Liite 3: Kyselylomake

Saateteksti

Teen kandidaatintyöni Jyväskylän yliopistossa sukupuolisensitiivisyydestä. Kyselyn tarkoituksena on selvittää varhaiskasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia sukupuolisensitiivisyydestä ja sen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10 minuuttia. Jokainen vastaus on arvokas ja vie tutkielmaani eteenpäin. Kyselyyn vastataan nimettömästi eikä yksittäisiä henkilöitä voi yhdistää tuloksiin. Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja se hävitetään kandidaatintyön valmistumisen jälkeen.

Paljon kiitoksia jo etukäteen vastauksista!

-Ella Lantela

Jos sinulla on kysymyksiä tai kommentteja aiheeseen liittyen, otathan yhteyttä minuun: ella.e.lantela@student.jyu.fi

Kysely

Taustatiedot

1. Koulutustausta
2. Ikä
3. Minkä ikäisten lasten ryhmässä työskentelet pääsääntöisesti?

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan varhaiskasvatuksen tulee olla sukupuolisensitiivistä. Varhaiskasvatuslaki velvoittaa edistämään yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa varhaiskasvatuksessa.

1. Mistä tekijöistä sukupuolisensitiivinen kasvatus mielestäsi koostuu?
2. Millaisia ajatuksia sinussa herättää lapsi, joka rikkoo sukupuolelleen tyypillistä toimintaa (esim. poika leikkii barbeilla)?

3. Mitkä ovat lapsiryhmäsi tyttöjen suosimia leikkejä ja käyttämiä leluja? Entä poikien?
4. Ohjataanko tyttöjä ja poikia saman verran kaikenlaiseen toimintaan ja leikkeihin esim. liikunnalliseen toimintaan tai rauhallisiin pöytäpuuhiin? Jos olet havainnut eroja, kerro esimerkki.
5. Onko sinun lapsiryhmäsi tilat järjestetty niin, että tietyt alueet mielletään tyttöjen alueiksi (esim. barbileikki) ja toiset poikien alueiksi (esim. autoleikki)? Kerro esimerkki tilajärjestelyistä.
6. Käytetäänkö lapsiryhmässäsi sukupuolen mukaan jakautuvaa värikoodausta esim. tytöille vaaleanpunaiset ja pojille siniset henkarit/nimilaput/pyykkipojat?
7. Millaisia haasteita sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi varhaiskasvatuksessa mielestäsi on?
8. Kuvaile sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumista lapsiryhmässäsi?

Vapaa palaute aiheesta tai kyselystä halutessasi